NEMZETI NŐNEVELÉS.

XI. ÉVFOLYAM. SZEPTEMBER. 1890. VII. FÜZET.

NÉPKÖLTÉSI GYŰJTEMÉNYEK AZ ISKOLÁBAN.

Mikor a jó minapában egyik tanítóköri gyűlésen fölvetődött az a kérdés, hogy a brassói gyermekek nyelvérzéke miért olyan feltűnően fejletlen, ezen jelenség okainak kutatása közben egy más körülmény vonta magára figyelmemet, a melyet négy évi tanítóskodásom folyamán, nem egyszer meglepetve tapasztaltam, a nélkül, hogy okaival egészen tisztába tudtam volna jönni, míg nem a fenti kérdés, melylyel ez a másik jelenség okozati összefüggésben van, nyomra vezetett.

Az lepett meg engem tanítványaimban, hogy a képes beszédet meg nem értik, még a legmindennapibb, legközkeletűbb képes kifejezést is csak alig-alig bírják felfogni; synonimával egyáltalán nem élnek, és nem értik meg a mesebeli, mondai, a hagyományra, népdalra való vonatkozásokat sem. Honnan ez a beszédbeli szegénység? Honnan a képzeletvilágnak ilyetén összezsugorodottsága ebben a játszi korban, mikor más gyermeknek a képzelete inkább a szertelenségekben szeret csapongani? «Eleinte azt hittem, értelmükben van a hiba. De ekkor viszont azt tapasztaltam, hogy az élet materiális oldalának megítélésében meglepő éles felfogást tanusítanak; én legalább sohasem láttam, hogy gyermek annyira tisztában lett volna a pénz értékével, és a vagyoni viszonyokkal, mint itt egyik-másik 10—11 éves lányka. A hiba tehát nem értelmükben van, hanem inkább e materiális érzék túltengésében. Egy nagy hézag van az ő lelkükben, azon a helyen, a hol más gyermeknek nem az iskolában, de családi hagyomány útján, apja-anyja elbeszéléseiből, dajkája meséjéből, népdalokból szerzett képzetei állanak. Afféle homályos, csak félig értett történeti, mesebeli, természeti, sőt vallásos képzeteik az idevaló gyermekeknek nincsenek: szegény a fogal-

muk köre, szegény a képzeletük, szegény az egész lelki világuk». De hát olyan nagy baj ez?

Szemléltessük.

Egy családnak egyik tagját kiszakítják a többiek köréből; elviszik idegenek közé, a hol gondos nevelésben részesül; megtanúl mindent, csak épen családja hagyományait nem. Ha az így fölnevelkedett ember családja körébe visszatér, vajjon egynek fogja-e magát érezni a többiekkel, a kikhez közös múlt tudata, közösen átélt öröm és bú emléke nem fűzi? Vajjon érheti-e az magát solidárisnak testvéreivel? Nem fog-e az mindig félig idegen maradni? És mikor amazok olyan vonatkozásokat használnak beszédjükben, a melyeket ő meg nem ért, ha amazok olyan húrokat pendítnek, a melyekkel egybehangzó az ő lelkében nincs: fog-e az ő lelke visszhangot adni az ő érzéseikre? A ki hibáiban, erényeiben tőlük különbözik, fog-e az tudni velük együtt érezni az élet minden körülményei közt?

« . . . . . Egy nagy család a nemzet is».

A ki nemzete hagyományait nem ismeri, kegyelettel nem őrzi, az annak a nemzetnek hű fia, minden áldozatra kész tagja nem lehet; mert az lehet igen kiváló ember, de nemzetéhez az idegen marad örökre. Ha fontos ez a körülmény más, nagy nemzeteknél, mennyivel inkább nálunk, e soknyelvű országban, a hol a nemzetcsalád különböző nyelvű tagjai között, csakis az államalkotó faj hagyományaihoz való ragaszkodás lehet a kapcsolat. Ha az a kapocs nincs, akkor a részek külön válnak és élnek önálló életet az összeség nagy kárára: társadalom a társadalomban. A nemzetalkotó elemnek az ilyen szétvált elemeket magába kell olvasztania; ennek a beolvasztási, ennek a tömörülési proczessusnak épen legfőbb tényezője a nemzeti hagyományoknak, a nemzeti szellemnek propagálása.

Mert hogy ez az inkoherenczia létezik, ki tagadhatná?

Itt Brassóban a baj gyökere a társadalmi viszonyokban rejlik. Ugyanaz az üresség, ugyanaz a szellemi szegénység, ugyanaz az egyoldalúan fejlett, de annál erősebb érzék az élet materiális oldala iránt a felnőttekben, mint a gyermekekben. Egy pillantás a brassói

magyar társadalom közeli múltjára megmagyarázza e jelenséget: félig elnyomatva, fejlődésében akadályozva, beékelve más fajok közé, melyek egyike nálánál társadalmilag fejlettebb, műveltség dolgában előbbre haladott, szellemi és vagyoni tőkében gazdagabb, intézményeiben erősebb; melylyel szemben éreznie kellett alárendeltségét, a mely mellett rikítóbban tűnt ki a saját gyöngesége, elmaradottsága: ily viszonyok közt kishitűvé kellett válnia; sokáig nem érezte, a társadalom zöme csak most kezdi érezni az együvétartozást a nemzet egészével. Innen a félsz, a meghunyászkodás, az alattomosság a brassói gyermekekben, a mik oly éles ellentétben állnak a magyar gyermek szokásos nyíltságával, szinte vakmerő igazmondásával, erős önérzetével: egy elmúlt, szomorú korszak, az elnyomatás hagyta rájuk örökül.

De ez nem csak Brassóban van így. Máshol más okok hasonló viszonyokat hoztak létre. Némely vidéken a nemzetiségi, máshol a felekezeti viszonyok kedveztek a partikularizmusnak. Ott van sok helyt a polgári elem, ott van a zsidóság, néhol a föld népe; ott a társadalom másik extremitása: az arisztokráczia; s ott van a katonaság, mely nem érzi magát egynek a nemzettel, mely exkluziv életet él, és a nemzetbe bele nem olvad.

Mindezekbe a rétegekbe be kell hatolnia a nemzeti köztudatnak; mindezeket részeseivé kell tenni a nemzeti hagyománynak, a nemzeti szellemnek. A csatornát, a melyen ez a beszívárgás történhetik, azokat a finom gyökérszálakat, a mik a felszívódást véghez fogják vinni, ott kell keresni a fogékony gyermeki lélekben. A gyermekek lesznek az a kapocs, mely e különvált tagokat a nemzettesthez fogja fűzni.

De a nemzeti szellem sehol sem nyilatkozik olyan közvetlenül, mint a népies költészet termékeiben: a népdalban, a népmesében; azok leghívebb letéteményesei a nemzeti felfogásnak, a nemzet erkölcsi érzetének. S naiv közvetlenségük által egyúttal hozzáférhetőkké válnak bárkinek, de kivált a gyermeknek inkább, mint az irodalom művészibb termékei.

A külföld belátta a népköltési művek fontosságát régen. A németeknek már száz esztendővel ezelőtt volt Herderjük, majd

Grimmjük is. Hogy mily roppant asszimiláló hatása volt a nemzeti hagyományok és népköltési művek fölelevenítésének és elterjedésének, azt megmérni alig lehet; de annyit lehet kérdezni, vajjon minden Bismarckok vasakarata, minden Moltkék vitézsége és minden Vilmos császárok bölcsesége létrehozta volna-e a német egységet a romantikusok és Grimmék munkássága nélkül? E századnak uralkodó vonása, a nemzetiségek kifejlődése; de e fejlődésnek nem egyik leghathatósabb tényezője volt-e a nemzeti köztudat fölébredése az által, hogy a népköltészet termékei tudatába mentek a nemzeteknek?

De van e kérdésnek a nemzetiségin kívül más, általánosabb oldala is: a modern műveltség roppant épületét a népies, naiv hagyományok ismerete nélkül a lélek nem bírja meg. Korunknak másik jellemző vonása a túlzott realitás, a pozitivitás túlsarjadása. A nagy philosophusok századában a gyermeklányka a történelmet oknyomozólag tanúlja, és sajnálkozva mosolyog a régi naiv mondákon. Csakhogy ez nem természetes fejlődés: a pozitiv tudást a hit korszakának kell megelőznie. Az Olympus régibb, mint Plato respublikája; Krisztus tana megelőzte Kantot és Schoppenhauert. Kell olyan idő, a mikor a gyermek hisz; kell lenni ideálnak, a mit az ifjú lélek elérni törekszik.

Ezért szükséges a gyermeki léleknek a mese, a dal, a monda. Újabban mind jobban-jobban méltányolják ezeknek pædagogiai értékét. Jelesebb tankönyvíróink népmesén tanítják a nyelvtant, népdalon a rythmust és pedig előbb az ütemes, magyar rythmust. — Újabb időben kiváló gyűjtemények jelentek meg gyermekek számára; Kármán, Radó, Dömötör könyvei valódi gyöngyök e nemben. De ez mind nem elég. Mert azok a könyvek drágák. Azokat megveheti egy-két tehetős szülő a gyermekének. De szegény gyermeknek azok nem jutnak a kezébe. Pedig miért volna a szegény gyermek ebből a gyönyörűségből is kizárva, holott az életnek úgyis annyit ismer a kínjából és az öröméből oly keveset? Hiszen a mai humánus kornak épen az a törekvése, hogy mindenki mívelődvén, mindenki jobbá, és így boldogabbá lehessen. Volt idő, mikor a nevelés a hatalmasok kiváltsága volt. Ez az igaz-

ságtalanság végre megszünt. Elvben ki van már mondva, hogy a műveltség áldásaiban részesülhet mindenki. De ezt az elvet meg kell valósítani. A szocziális kérdés sürgeti a megoldást. Nagy romboló erő van a műveletlen, nyers tömegekben. Azokba lelket önteni, azt az erőt a közjóra gyümölcsözővé, áldássá tenni, a minden rétegbe elhatoló kultúra van hívatva. Mert tény ugyan, hogy a hyperkultúra erkölcstelenségre vezet, minthogy enervál, mint a nagy metropolisok meglazult erkölcsű társadalmai mutatják: de a nagy tömegek ott jók, a hol fokozott a műveltség. A műveletlen embernek más az erkölcsi nézete. A czigány lop és hazudik és nem bántja a lelkiismeret. Megesik olykor, hogy művelt ember is kizökken útjából, és ellenségévé válik a társadalomnak; de az ilyen eset ritka és abnormis, pathologiai okokra vezethető vissza. A gonosztevők és elaljasodottak közt a valóban művelt ember feltűnően kevés. Nemcsak a nyomor, többször a zabolázatlan durvaság viszi a rosszra. És két nyomorgó közől a művelt öngyilkossá válik, a műveletlen útonállóvá vagy gyilkossá.

A sikkasztási statisztika, úgy látszik, ellentmond ez állításnak; de ne feledjük, hogy nálunk még igen sok az úri betyár, a ki esetleg lehet tanúlt is, de műveltnek nem művelt; mert a műveltség nem a pozitiv ismeretek összegében áll, hanem áll az erkölcsök szelídségében, a mások iránti méltányosságban és önzetlen jóakaratban, a mire durva lelkű ember nem képes.

A különvált elemek consolidálására kell törekedni a magyar társadalom érdekében, és kell törekedni az apró nemzedékek mívelése által. Ma többé nem az egyesek gyermekeit, hanem a gyermekek összeségét kell nevelni. Az alapvető munka e téren az óvódákra vár. Eddig az közönyös volt, hogy mit tanítottak az óvodában. Azt elvégre is rá lehetett bízni az óvók egyéni gusztusára. De most, hogy az óvást oly ép oly kötelezőleg fogja rendelni a törvény, mint az iskolázást: most nem lehet többé közönyös, mivel foglalkoztatják Magyarország apró gyermekseregét! A mindenkire kötelező óvodának majd a szülői házat kell pótolnia; a mit az eddigi gyermekek édes anyjuktól tanúltak: a mesét, a dalt, azt az ezutáni gyermekeknek az óvodában kell megtanúlniok. Azért üdvözlöm örömmel

a Dömötör-, Kozma-, Kohányi-féle gyűjteményt. De ez még nem elég. Kell egy oly népköltési gyűjtemény is, a melybe e dalokból, a népmesékből s népdalokból föl legyen véve minden, a minek által szükséges mennie a nemzeti köztudatba; egy oly gyűjtemény, a mely kézikönyve legyen minden népoktatási intézetnek; a mely ne hiányozzék sehol, semmiféle osztályban sem; a melyből olvasna a tanító munka közben, vagy olvastatna; vagy meséltetné újra a már olvasottat, egy-egy sötét téli napon, egy-egy üresen maradó órán. Ily módon lehetne fölhasználni és a közművelődésre intenzívebben értékesíteni a gyermek ujságokat és egyéb kitünő gyermekkönyveket is. Ne legyen az olvasás egy-két jobbmódú gyerek kiváltsága: legyen az közös élvezete mindegyiknek. Az ilyen együttes élvezet nagyban nevelné a közszellemet, az együvétartozás érzetét is, a mi fontos mindenütt, de nálunk elsőrendű tényezője a nemzeti erőgyarapodásnak.

A gyermeklapokkal és a szoros értelemben vett népköltési gyűjteményekkel azonban még nincs a teendők sora kimerítve. A népmese, népdal nem elég. A mondákban, legendákban, a mythologiában s főkép a bibliában sok olyan van letéve, a mi közkincse az emberiségnek: kellene a második gyűjtemény, a mely ezeket ismertesse.

Harmadik dolog volna egy kis könyvtár szerkesztése a serdülő fiatalság számára egy Cervantes, egy Shakespeare, egy Goethe műveiből. A világirodalom nagy szellemeinek művei minden idők minden emberéhez szólnak; azokat közölni kell mindenkivel. Sűrűn hallszik manapság a vád, hogy az olvasó-közönség nem olvas, vagy ha olvas, akkor sem a remekeket keresi. Nos, én úgy találom, hogy ez a vád nagyon igazságtalan.

Shakespeare hőseinek nyakatekert szójátékaiban és a Cervantes kacskaringós, körmönfont körmondataiban a mai olvasó-közönség gyönyörködni nem tud. S miért ne olvasson, kivált a kevésbé művelt olvasó, inkább könnyebb olvasmányt, még ha férczregény is, ha egyszer könnyebben jut hozzá, és könnyebben érti meg? De tisztítsák csak meg azokat a remekeket attól az avúlt sallangtól, a mivel koruk divatja czikornyázta fel őket; állítsák csak oda a szé-

pet a maga egyszerű, igaz valóságában: majd fog rajta kapni, majd fog benne gyönyörködni minden épérzékű ember, nemcsak a poros, ócska írások kedvelői. Ma, a tömeges produkczió korszakában, tömegessé kell lenni a fogyasztást is; de annak csak egyetlen hatalmas eszköze van: az olcsóság, és az, hogy élvezhető legyen minden remekmű mindenki által. Jegyzetekkel nem az amateur, — de az olcsó kiadásokat kell ellátni; mert sok dolog marad érdektelen, mivel nem értik.

Megpendítettem az eszmét, és nagyon örülnék, ha visszhangra találna, és mások több tapasztalattal, több praktikus érzékkel szólnának a dologhoz. Hátha sikerül majd olyan megoldást találni, a mely az ügynek igazán hasznára lesz? Ma, mikor a magyar gyermekirodalomnak Pósája van, talán nem is lesz ez olyan nehéz.

Brassó. Geöcze Sarolta.

CSILLAGÁSZATI FÖLDRAJZ A LEÁNYISKOLÁKBAN.

«Az ég leszállván, fölragyognak
Seregei a csillagoknak;
Mérhetlen a szám; s nagy a távol;
Honnan titkos lényök világol.» —
Tompa Mihály.

Oly sok magasztos, s azért örök szép —, oly sok titokzatos, s azért érdekes —, oly sok világos, tiszta, s azért könnyen érthető igazság: összpontosul a csillagos égen! Ott a csodálatos, fénylő kúp az ég nyugati táján; a kora tavaszi estéken minden naplemente után gyönyörködhetünk benne, ha derült időnk van. Állatövi fénynek nevezik . . . De mi az? Honnan származik? Még senki sem tudja. És dél felől ott ragyog fehér, tündöklő fényével Sirius . . . Mi az? Egy távoli nap, melyről még a sebes fénysugár is csak 17 év alatt érhet el mi hozzánk! Aztán megint egy fénylő pont, s ismét egy másik —, egy harmadik —, egy századik. Mindenik egy-egy nap. S oly mozdulatlan, mintha oda volna szögezve a kristályboltozatra; pedig mindenik egy szempillantásunk alatt tízezer — huszezer — sőt százezer méternyi sebességgel rohan, repül a mindenségen, a végtelenségen át. A leggyorsabban repülő madár, vagy a kilőtt golyó sebessége mozdulatlanság ahoz képest; s még a gondolat is megáll, tépelődik . . . . tünődik. S a nagy költővel érzi, érzi, ha szavakba önteni nem is tudja úgy, mint ő: «Ragyogás, hulló csillag, elalvó fény! Szemmel látható jelenségek az ismeretlenben. Iszonyu tilalom kezünket feléjök nyujtani. A teremtés határczövekei a mindenségben. A távolság jelzői, ott, a hol nincs távolság; valami megfoghatlan, mégis meglevő mértékei a mélységnek. Mikroskopiai pont, mely ragyog; aztán megint egy, és megint egy, a parányi, s a végtelen nagy együtt! E fény egy

lobogó tűzhely, e tűzhely egy csillag, e csillag egy nap, e nap egy mindenség, s e mindenség semmi. Minden szám egy zeró a végtelennel szemben. E mindenségek, a melyek semmik, léteznek. Ezt megállapítva, érezzük: mi különbség van a *nemlét* és *semmi lét* között». (Hugo Viktor). Mennyi gondolat, mennyi érzelem ragadja meg lelkünket a csillagos ég nézésénél. Gondolat, melyben a lélek fölmagasztosul, szárnyat ölt. Érzelem, a mely nemes, a mely levet magáról minden földi port, s elmerül a végtelenben! És mégis — hány ember van megfosztva attól a gyönyörtől, melyet a csillagos ég szemlélete nyujt, melyet a lélek akkor élvez, ha a mindenségben elmerülve, közel érzi magát istenéhez! S így kiált föl: «Nagy, nagy vagy oh Uram!» «A fényes csillagok, minden mélységek és hegyek dicséretet mondanak, a halmok és mezők minden fái örvendeznek!» (Szentirás). Testi szemeink oda tapadnak arra millió fénypontra. De a lélek szárnyat ölt, s látja a földtekét, a mint utólérhetlen sebességgel rohan napja körül, lebegve, inogva a semmiségben; és látja repülni a bolygó-óriásokat, melyek mellett ez a föld minden nagysága mellett, nagy és kis nemzeteivel együtt eltörpül, semmivé lesz. És eszmélve, fölébred benne a gondolat: mi czélja van mind ezeknek? Magasztosabb-e, mint a kis földé —, nemesebb-e, mint e parányi emberiségé?

Ha többet foglalkoznának az emberek a természettel, s kevesebbet önmagukkal: kevesebb volna a bűn a földön. De bárha nyitva áll a végtelen égbolt mindenki számára, csukott könyv az a legtöbb ember előtt. Ott ragyoghat az a millió és millió nap; az ő lelkükbe nem talál utat azokból egy sugárka sem. S miért e sivár közöny? mert a legtöbb embert figyelmeztetni kell a természetre; a természet életének minden nyilvánulására, a magasztos természeti igazságokra és a gyönyörü problemák fölötte nagy érdekességére.

Mint a kis gyermeket a hangokra és betűkre, úgy kell később a növendéket minden nagy és érdekes vonásra figyelmessé tenni: hadd értse meg azt az örök-szép költészetet, mely a természetből szól hozzá! És senki sem tagadja, hogy e költészetben a legérdekesebb fejezet a csillagos ég!! Mégis — miért ütköznek meg

azon némelyek még ma is, hogy a leányiskolákban egy kis csillagászati földrajzot tanítanak? Miért mosolyognak azon majd szánakozva, majd kicsinylőleg, majd megdöbbenve és csodálkozva?

Attól félnek talán, hogy a leányok meg nem értik a csillagászati földrajz igazságait? A tapasztalat ellenkezőt bizonyít; csak az anyagot kell tapintatosan megválasztani.

Vagy attól félnek, hogy a csillagászati földrajz is egyike azon tárgyaknak, a melyek haszontalanul szaporítják a teendőket és fölösleges munkával terhelik meg a leánynövendéket?

Mikor arról gondolkozunk, hogy könnyítsünk a tanulón (bármely iskoláról is legyen szó), nem szabad épen azon tárgyakat mellőzni, a' melyek hasznosak, sőt ma már nélkülözhetetlenek minden művelt emberre nézve, legyen az akár férfi, akár nő; s azonkívül a lélek nemesítésére, a gondolkozás fejlődésére a legnagyobb befolyással vannak.

Nem, ne féljünk bevinni a leányiskolákba a csillagászati földrajzot. Attól se tartsunk, hogy talán ábrándozókká teszi a fiatal leányokat. Igaz, hogy Hugo V. szerint: «a csillagos eget nézni és ábrándozni egy». De utána teszi: «ábránd, a mely magasztos, ábránd, melyben nincs vég». A magasztos, a nem hiábavaló ábrándok pedig, még soha sem szolgáltak az emberi lélek megrontására, vagy félrevezetésére . . . Holott a csillagos ég kiragadja legalább időnként a lelket a mindennapiság köréből, s érezteti vele az örökkévalóságnak egy lehelletét. Érezteti, hogy e földön kívül is van valami . . . . valami, a mi érdemes arra, hogy az ember gondolkozzék róla.

Ne féljünk attól sem, hogy családjának, embertársainak vagy magának árt az, a ki tekintetét a csillagos égre emeli, s foglalkozik néha azzal is, a mi nem veri bilincsekbe lelkét, hanem szárnyat ad gondolatainak, a mi fájdalmat nem okoz, hanem reményt nyujthat és eszméket ébreszt. Az ilyen eszmék, az ilyen gondolatok nem ragadják el a házi tűzhelytől a nőt; nem sodorják őt a nagy világ árjába; sőt hatalmas eszközül szolgálnak arra, hogy az ember még inkább ragaszkodjék otthonához; mert a kinek lelke elég gazdag ismeretekben, s ennélfogva gondolatokban, az önma-

gában találja meg az időtöltés főfeltételeit; unatkozni nem fog, s nem keres szüntelen csak a nagy világ zajában szórakozást. És a felsőbb leányiskolának egyik főkötelessége gazdag és nemes táplálékkal ellátni a fiatal leányok lelkét. Szemeik tüze, arczuk élénk kifejezése elárulja, hogy az ifjú agyvelőkben a tevékenység gyors és szüntelen. E nagy munkaerőnek anyagot kell nyujtani, irányt kell mutatni, hogy az ifjú lélek méltó tárgyat válaszszon gondolatai világának, s minél kevesebb ideje maradjon a kicsinyes, vagy kárhozatos gondolatok fejlődésére, a hiúság, irigység, rágalmazás, divathajhászat és kalandvágy, avagy más ilyen tulajdonok fölburjánozására. Mert a nemesebb tárgyat nélkülöző lélek a legtöbbször ilyenekkel tölti be világát; ilyenekkel pótolja ki azt a hézagot, melyet a könnyelmü nevelés és tanítás hagyott meg benne.

És azon tárgyak közt, a melyeknek czélja fogékonynyá tenni az ifjú lelket az örök szép, s a fenséges iránt: minden esetre méltó helyet foglal el a felsőbb leányiskolában is a *csillagászati földrajz*.

De hogy ezt a nevelési czélt elérjük vele, mindenekfölött arra legyünk tekintettel, hogy *mit-* és *mennyit* tanítsunk? Száraz, nehézkes adatokkal, s olyan számokkal és mennyiségtani tételekkel, a melyek nélkülözhetők: ne töltsünk időt, s ne fáraszszuk a leányok elméjét. A csillagászati földrajz gazdag és terjedelmes tárgy. Ki lehet belőle válogatni azt, a mi legszükségesebb és a legérdekesebb. Ilyen pl. az, a mi kellő fölvilágosítást nyujt földünk alakjáról, forgásáról, keringéséről, holdjáról, a fogyatkozásokról; továbbá az a rész, mely beszél, a mi érdekes álló-csillagunkról, a napról s elmond egyetmást nagy világbeli szomszédainkról, a bolygókról is, és nem feledkezik meg az ég azon feltünő vándorairól, melyekről a néphit és babona annyi mesét költ, s melyek a csillagász elé annyi érdekes kérdést állítanak.

Noha a tudomány sem adhat még biztos fölvilágosítást mindarról, a mit az üstökösökre és hulló csillagokra nézve tudni szeretnénk; de szebbnél szebb, sőt már sok valószinűséggel biró hypothesisekkel tisztázza a kérdést és így tisztázhatja az iskola által a közönség nézeteit; fölvilágosítja arról, hogy sem veszedelmet, sem halált egyik sem okoz föl- vagy letünésével. S végre befejezésül az

álló csillagok néhány feltünőbb csoportját is szükséges megismertetni. Részint azokat, a melyeket népünk is jól ismer (de nem a városi), például Gönczöl-szekér, Kaszás csillag, Fias-tyúk, Koszorú; részint azokat, a melyek a föld pályáját jelölik «határczövekei a mindenségnek»; t. i. az Állatöv csillagképeit.

Természetes, hogy e megismertetés csak bizonyos rendben történhetik; s ha csak a körülmények megengedik, a megismertetésnek nem csak a homályos térképen, hanem magán a csillagfödte, ragyogó égboltozaton kellene történnie. Az elmondottakban volna, azt hiszem, vázlatosan fölsorolva mindaz, a mit a felsőbb leányiskolákban a csillagászati földrajzból tanítni lehet és tanítni kell. A naptáriróknak, hagyjuk meg, a mi a naptáriróké, a minek csak ők vehetik hasznát; s az érettebb kornak azt, a mit csak homályosan, vagy épen nem érthetnek meg ilyen koru növendékek. Azonban teljesen mellőzni a földrajznak e szép és hasznos részét nagy, sőt megbocsáthatlan mulasztás volna! A föld, a melyen élünk; a nap, mely nélkül az élet lehetetlenség volna, csak megérdemlik, hogy a leányiskola róluk megemlékezzék! S a leánynövendék is megérdemli, hogy tudatlanságban ne hagyjuk őt a felől, a mi az embert a legközelebbről érdekli, s a mi szépségénél, nagyszerűségénél fogva, mindig méltó tárgya lehet egy ártatlan kedély gondolatvilágának! Laplace szerint: «Nézeteinek biztosságát, eredményeinek nagyszerűségét tekintve, a csillagászat az emberi szellemnek legszebb haladása». És az emberi szellem e szép, csodálatos világába még bele se pillantson az a növendékleány Még csak annyi ismeretet se szerezzen e tárgyban, hogy a népszerű csillagászati előadásokat vagy csillagászati műveket teljesen megértse és ennélfogva igazán élvezni is tudja? Vagy oda jussanak a nők, hogy az ó-kori vagy közép-kori népek fölfogása szerint alkossanak fogalmat a mindenségről és földünk világtérbeli helyzetéről?

Milyen meglepően szép jelenség is volna a tizenkilenczedik század végén vagy a huszadik elején egy felsőbb leányiskolát végzett, — s ennélfogva a művelt névre igényt tartó nő —, a ki nem ismerve bár a csillagászat történetét: Hesiodus, vagy Ptolemæus

nézeteit vallaná. A ki a mindenség e kis porszemét, a földet tartaná a világ központjának; a nap és a többi csillag millióinak látszólagos útját valónak; babonás félelemmel nézné az üstököst, remegéssel a napfogyatkozást, s a csillagászat nagyszerű, felséges sikereire nézve, teljes tudatlanságot, vagy legalább nagy tájékozatlanságot árulna el . . .

De remélem, hogy ezt nem érjük meg. A felsőbb leányiskolákban a csillagászati földrajz rendes tantárgy, s még azok is, a kik túlterheléstől tartanak, inkább a tanítás módszerén, mint a tanítási anyagon kivánnak változtatni.

S ez helyes is, mert száraz adathalmaz alakjában valóban lelki gyötrelem a fiatal lélekre a csillagászati földrajz tanulása, míg helyes módszerrel tanítva, teljes meggyőződéssel mondhatom, semmi iránt sem mutatnak, illetve tanusítanak a felsőbb leányiskola növendékei nagyobb érdeklődést, mint épen a csillagászati földrajz iránt. És semmi sincs lelki világukra kedvezőbb hatással, mint épen ez a tárgy. Az iskolának pedig — a miként már említém, — joga és kötelessége fölhasználni minden rendelkezésére álló eszközt, mely a fiatal leányok lelkületére, esze járására jótékonyan hat, mely a szellem látókörét szélesíti, a szellemi korlátoltságot megszünteti, s érdeklődést ébreszt a magasztos, a fenséges iránt! És minél jobban megszereti a fiatal leány azt, a mi igazán szép; minél többet foglalkozik a természet örök törvényeivel; minél mélyebb pillantást vet a nagy alkotó műveibe, melyeknek koronája a csillagos ég: annál kevésbbé férhet lelkébe az, a mi rút, az, a mi rossz!

Vagy nincs igaza Petőfinek, mikor így énekel?

«Fekszem hanyatt a föld sötétzöld szőnyegén,
Elmerengve nézem a sötétkék eget;
Száll reám aranyos, ezüstös csillagfény
És koszorú gyanánt övezi fejemet.
Megfürösztém lelkem e sugárözönben,
Lemosott magáról minden földi szennyet,
S most újjá születve a magasba röppen,
S keresi a mennyet!»

Kolozsvár. Binder Laura.

A NŐNEVELÉS ÁLLÁSA BÉKÉSMEGYÉBEN.

Vidéki levél a szerkesztőhöz.

A szentesi gymnasium egyik, jelesen képzett tanára: Kardos Albert, a legközelebb múlt hónapok egyikében egy panaszos közleményt tett közzé a pædagógiai sajtóban, melyben megdönthetetlen statisztikai adatokkal igazolja azon állítását, hogy a tiszta magyarság tulajdonképeni főfészke: a nagy kiterjedésű Alföld, mennyire szegény — más, vegyes nyelvű lakosságú vidékekkel szemben — gymnasiumokban.

A nőneveléssel, különösen a magasabb fokú nőneveléssel foglalkozók ehhez hasonló panaszra nyithatnák ajkaikat; mert ha végig tekintünk az «arany kalászszal ékes rónaság» nőnevelő-intézeteinek során: elszorúl bennünk a szív azok feltűnően kicsiny száma miatt. Felsőbb fokú nőnevelő-intézetekben az egész ország szegény ugyan; — bár nem lehet eltagadnunk azt a jóleső, édes reményt, hogy a már létezők által a közművelődés terén elért szép siker: egy szebb jövő biztos zálogául és tűnik föl előttünk, — de az Alföld áldott vidékén csak nagy távolságban vannak egymástól s jó részt a megélhetés nehéz gondjaival küzdenek a nőnevelő-intézetek: felsőbb leány- és polgári leányiskolák is csak gyér számban terjeszthetik a nőnevelés napjának fényes és áldásthintő sugarait.

Nem szándékom e nemes és szent ügynél az Alföld egészére kiterjeszkedni, hogy arról e becses lap hasábjain hű képet fessek; megmaradok annak csak egyik kicsiny, de legáldásdúsabb vidékénél: *Békésmegyénél.*

E megye legnépesebb városai közé tartoznak első sorban: *Békés-Csaba*, azután *Békés, Szarvas* és *Gyula;* melyek népessége 18—30 ezer között váltakozván: már a közoktatásügyi törvények

értelmében is kötelezve volnának részben magasabb fokú nőnevelő-intézetek állítására. S ha e körülményhez hozzáveszszük még azt a nem épen utolsó tényezőt, hogy e városok és azok lakosai *anyagilag* is feltűnően *jól* állanak s köztük valódi szegénynek mondható csak igen-igen kevés van: csudálkoznunk kell, ha tudjuk, hogy ezen, csak különösen kiválasztott négy város közül csupán *B.-Csabán* és *Szarvason* áll fenn 1—1 polgári leányiskola; míg a megye székhelyének: *Gyulának*, — leszámítva a csupán *elemi* osztályokból álló két, magán-növeldét, — és a 25000 lakosú *Békésnek* sem felsőbb leányiskolája, sem polgári leányiskolája nincsen.

Nem kutatom bővebben az okokat, melyek miatt ez utóbb említett két városban ilynemű intézet nem létesülhetett eddigelé; de biztosra vehető már is az előjelekből, hogy azok felállítása jelen viszonyaink közepette annyival inkább nem odázható hosszabb időre, mivel a békés-csabai és szarvasi polgári leányiskolák csaknem kizárólag a helyi lakosság szolgálatában állanak.

Nem lesz talán egészen érdektelen s nem teszek hiábavaló dolgot, ha a most említett két polgári leányiskola történetéből és jelenlegi viszonyaiból felemlítek néhány oly eseményt, melyből lehetőleg hű képet alkothatunk azoknak úgy anyagi, mint szellemi életéről?

I.

Az *állam* és a helybeli *nőegylet* által segélyezett társulati, *elemi osztályokkal* egybekötött *szarvasi polgári leányiskola* az 1862-ik évben létesült, tehát 28 éve, hogy fennál. Mint alapítók, fáradhatatlan munkássággal buzgólkodtak a kezdeményezés terén: néhai *Haviár Dániel* evangélikus lelkész, néhai *Somogyi Sándor* uradalmi tiszttartó, *Kollár János* ügyvéd és *Réthy Vilmos* kereskedő; kiknek törhetetlen, példás buzgóságuk folytán fentartó társulat alakúlt: a) *alapító tagokból* (egyszer s mindenkorra fizetendő legalább ötven forinttal), *rendes* és *pártoló tagokból* (évenként befizetett öt-öt forint járulékkal). Jelenleg van 25 alapító tagja, ezek között 9 hölgy és a szarvasi nő-egylet és 15 férfi; az ezek által letéteményezett alapító tagsági díjösszeg: 3651 frt 70 kr; rendes

és pártoló tagja van 46; az ezek által évenként befizetett járulék 230 forintnyi összeget tesz ki. Ezenkívül a szarvasi nőegylet minden évben 100—200 forinttal segélyezi az intézetet e czélra rendezett mulatságainak tiszta jövedelméből, míg az állam az $188^{0}/_{1}$-iki tanévtől az $188^{8}/_{9}$-iki tanévig évenként 300 forintot, 2 év óta pedig 400 forintnyi segélyösszeget ád az intézet czéljaira.

Nevelőnő és tanítónő működött ezen iskola elemi és polgári osztályaiban annak fennállása óta — természetesen hosszabb és rövidebb ideig személyenként — 18, kik között többen ma már kitünő jó hirnévre tettek szert ezen és más iskoláknál teljesített sikerdús működésük által; ezeken kívül a gymnasiumi tanárok közül többen működtek, mint rendes tanítók. Jelenleg tanít az intézetben 3 nőtanító, 4 gymnasiumi tanár és 3 lelkész, mint hitoktató; tehát az alkalmazott tanerők száma: 10.

A négy osztályú (I. II. III. IV.) elemi iskolában az itt megnevezett tantárgyak taníttattak: hit- és erkölcstan, magyar nyelv, német nyelv, mennyiségtan, földrajz, női kézimunka, rajzolás és éneklés. A szintén négy osztályú (I. II. III. IV.) polgári iskolában pedig: hit- és erkölcstan, magyar-, német- és franczia nyelv, mennyiségtan, földrajz, történelem, természetrajz, vegy-, ásvány- és földtan, természettan, háztartástan, egészségtan, női kézimunka, rajzolás, szépirás és éneklés — az állam által kiadott tantervben előírt terjedelemben és módszer szerint.

A növendékek jelenlegi létszáma az elemi osztályokban: 16, a polgári osztályokban: 37, összesen: 53. Tandíjt fizetnek az I. és II. elemi osztályban: 2 frt 50 krt, a III. és IV. elemi osztályban: 3 frt 50 krt; az I. és II. polgári osztályban: 4 frt 50 krt, a III. és IV. polgári osztályban pedig: 5 forintot *havonként*.

Alapúl véve a növendékek jelenlegi létszámát, ezen intézet elemi és polgári osztályaiban — fennállása óta — mintegy 1500 nőnövendéket képezett ki.

Az intézet jó hírnévnek örvend ugyan, de a növendékek száma nincs arányban a város és vidékének kiterjedtségével, s hiszem, hogy ha különösen az állam a jelenleginél nagyobb összegű évi segélyben részeltetné e *tótnyelvű* vidéken nemzeti missziót teljesítő

tanintézetet: csakhamar érezhető lenne annak a jelenleginél fokozottabb mérvű haladása s így sikere is.

II.

A *békés-csabai* államilag segélyzett községi *polgári leányiskola* a «békés-csabai nőképző-társulat» által alapíttatott s 1874-dik évben, október hó 1-én nyílt meg. A nevezett társulat tartotta fenn — ezen iskola építtetéséből származott adósságokkal való küzdelmek között, az alapító-, rendes- és pártoló tagok által befizetett alapítványi és évi járulékokból 15 évig, azaz: 1889-ig; ekkor azonban az időközben megfogyott társulati tagok csekély száma, s így anyagi erejének kisebbedése és apadása miatt kénytelen volt a polgári leányiskolát az államnak átvételre fölajánlani. Az állam ellenben az átvételre Békés-Csaba városát szólította fel, mint a mely kebelében a törvény szerint megkívánt polgári leányiskolát még eddig nem létesített. A város azonban az iskola átvételére nem mutatott hajlandóságot; ekkor a «nőképző-társulat», mint ez iskolának még azon idő szerinti kénytelen tulajdonosa, 1888. augusztus 15-én a bányai evangélikus egyházkerületnek ajánlotta fel elvileg intézetét.

A békésmegyei közigazgatási bizottság értesülvén a városnak ezen, a törvény szellemével ellenkező elutasító végzése s a «nőképző-társulat» állapota és kénytelen újbóli intézkedése, illetőleg a polgári leányiskolát illető felajánlása felől: az elutasító végzést megsemmisítve, újból figyelmeztette B.-Csaba városát a polgári leányiskolának törvényszabta kötelesség szerinti átvételére; minek eredménye az lőn, hogy B.-Csaba város 1888. szept. 3-án tartott községi képviselő-testületi közgyűlésén 24 szóval 6 ellenében végzésileg kimondá, miszerint a nevezett intézet átvételére csakis azon esetben lesz hajlandó, ha azt az állam évi rendes 2500 forintban segélyezni kész leend. Az intézet vagyona ekkor 30,759 frt 98 kr értékű volt részint alaptőkében, részint az iskolai épületben és egyéb ehhez tartozó ingóságokban; melyen teherként 11,584 frt 84 kr adósság feküdt; az évi kiadása pedig: 4988 frt, míg évi jövedelme: 2126 frt s így a hiány 2826 frt volt.

A nméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar királyi minisz-

ter 1888. november 24-én kelt 15,419. számú leiratában a folyamodásilag kért 2500 frt évi rendes és állandó segélyt engedélyezte.

A «békés-csabai nőképző-társulat» 1888. deczember 30-án tartott ülésében mondá ki az átadásra vonatkozó végzést s a békés-csabai közs. képviselő-testület 1889. január 22-én átvétette a megalakúlt s 12 tagból álló községi iskolaszékkel az így községi jellegűvé lett polgári leányiskolát.

Ezen intézetben tanít jelenleg 4 rendes tanár, ezek között 1 nő és 3 hittanító, összesen 7 tanerő. Tantárgyakúl taníttatnak ezen intézetben: a hittan, magyar-, német és franczia nyelv, számtan, földrajz, hazai és világtörténelem, természetrajz, vegytan, természettan és gazdaságtan, egészségtan, rajzolás, szépírás, ének, női kézimunka és testgyakorlat. — Tandíj mindenik osztályban évi 35 forint.

A növendékek létszáma jelenleg 82, s tizenhat évi fönnállása óta több mint 1200 növendék tanúlt e derék s hivatását kiváló sikerrel teljesítő intézetben.

Hogy Békés-Csaba lakossága ma már nyelvben, de szívben és érzelmeiben is magyar: e szép eredmény előidézésében nem csekély érdeme és része van e 16 éves, derék tanintézetnek is.

Minden esetre sajnálatos azon körülmény, hogy e kitünő tanerőkkel s kiváló eredménynyel dicsekedhető nőnevelő-intézetet a *vidéki* szülők nem támogatják oly mértékben, mint azt különben megérdemelné; mert a növendékek létszámának alig 11 %-ja vidéki illetőségü, a kontingenst — nagy százalékkal — természetesen maga a város: B.-Csaba szolgáltatja.

S midőn e derék nevelő-intézetről szóló értesítésünket e sorokban végezzük: meg nem állhatjuk egyszersmind, hogy melegen ne ajánljuk a vidéki leányos, gyermekeiket a kor kívánalmai szerint neveltetni és az életre kimüveltetni óhajtó szülők figyelmébe.

* *

Nem lenne teljes e rövidke tudósításom, ha pár sorban meg nem emlékezném még a már egy ízben soraimban említett két városról: *Gyuláról* és *Békésről* is.

Gyulán ezen évtized közepén volt ugyan egy *polgari* jellegű *leányiskola* s *ingyenes* tanítás mellett 2 évig tengett egy fizetéses nevelőnő vezetése alatt, de a nagy részvétlenség és közönyösség miatt s részint, mivel utóbb annak vezetőnője egy magánnöveldét állított fel: megszünt; ugyanezen sors érte később a most említett magán-növeldét is, miután tulajdonosnője e városból Szabadkára pályázott el.

Van azonban Gyulán egy növeldének nevezett intézet, mely már az 50-es évek óta fennáll. Sok átalakuláson ment keresztül, mert jó sokáig határozott jelleg nélkül állott fenn a megyei hatóság elnézése mellett. Később, ezelőtt néhány évvel, 6 osztályú *elemi* miniszteriálisan engedélyezett *magán-nőtanodává* lett; jelenlegi tulajdonosa *Scherer Benedek* nevelő, ki másod magával ad oktatást egy kézimunka-tanítónő felügyelete alatt lévő s nagyobb részint úri családok leánygyermekeiből álló növendékeinek.

Van még ezenkívül egy nőnevelde, az úgynevezett *Stégerné magán-nőnevelő-intézete,* de ez — a felemlítésen kívül — csekély számú növendékei miatt s így megemlítésre méltó különös siker hiányában nem igényli bővebbi méltatásunkat, illetőleg megemlékezésünket.

Gyula városában az említetteken kívül még *5 irgalmas néne* működik a római katholikus felekezeti jellegű *elemi* iskolákban. Van itt még a tanítónőkön kívül a *távíró-hivatalnál* is egy hölgy alkalmazva . . . .

És ezzel végezve Gyulával is, áttérhetünk a máskülönben is szomszédos *Békésre.*

E városban is volt már egy ízben — 10—15 évvel ezelőtt — *polgári leányiskola,* de ez pár évi működés után leginkább az igazgatójának visszás ügyei miatt, ki aztán innen nem a legszebb úton és módon távozott el: — kidőlt az élők sorából. Azóta Békés egyre jobban érzi egy felsőbb nőnevelő-intézet szükségességét, de azon sajnálatra méltó körülmény miatt, hogy a város az évenként csaknem rendesen megújúló árvíz-veszély ellen való védekezés folytán igen sokat kénytelen áldozni a várost e veszélytől lehetőleg megoltalmazó védelmi művekre és munkálatokra, valamint más

irányú sok kiadásai miatt: erre a máskülönben igen fontos ügyre nemcsak nem áldozhatott, de arra egyáltalában nem is gondolhatott.

A közszükségnek óhajtott eleget és szolgálatot tenni egy vállalkozó szellemű hölgy, névszerint *Schiller Ida* kisasszony nevelőnő, midőn 3—4 évvel ezelőtt kísérletet tett egy *polgári leányiskola* felállításával; azonban e vállalkozást is utólérte a hasontörekvések legtöbbjének szomorú sorsa: tengett pár évig néhány növendékkel, de pártolás hiányában s kellő tanerők alkalmaztathatása nélkül — nagy részben csupán az idegen nyelvek (német és franczia), a zene (zongora) és kézimunka tanítására szorítkozva: minden különösebb maradandó nyom és emlék hátrahagyása nélkül — rövid idejű küzdelem után — megszünt s a tulajdonosnő kénytelen volt egyes családoknál magán-tanórákat keresni és adni, hogy magát fentarthassa.

Hogy azonban a közel jövőben mégis lesz Békésnek vagy polgári, vagy felsőbb leányiskolája: az csaknem *biztosra* vehető azon előjelekből és örvendetes mozgalmakból, melyek az utóbbi időkben, különösen az utóbbi három év alatt, ezen irányban megindúltak. 1887-ben április 18-án ugyanis az 1885-ben Békésre, nővére fiához költözött hajdani hírneves nőnevelő, jelenleg pedig kiváló írónő: *Karacs Teréz* 80-dik születési évfordulóját ünnepelvén: a tiszteletére lakásán összegyűlt s a nőnevelés szent ügyét lelkükön viselő vendégek tárgyalás közben kifejezést adtak azon régi közóhajnak: vajha *Békésnek* is lehetne oly nemes hivatást teljesítő nőnevelőintézete, mint voltak a Karacs Teréz vezetése alatt állott *miskolczi* és *kolozsvári* nőneveldék. A szép óhaj tettben is kifejezésre jutott, amennyiben az ott jelen volt s minden jó, szép és nemes ügyért buzgó békésmegyei alispán: nagys. idősb *Jantsovics Pál* úr azonnal 100 forintot ajánlott fel egy Békésen állítandó felsőbb leányiskola alapjául.

Majd a múlt év őszén Békés városa Kossuth Lajos nagy hazánkfiát díszpolgáráúl választván meg: a nagy száműzöttnek már előbb egyik levelében kifejezett óhaja értelmében a díszpolgári oklevelet személyesen kézbesítő küldöttség utazási költségére szánt

300 forintot e helyett (a díszpolgári oklevél postán küldetvén el) a felsőbb leányiskola alapjára ajánlotta fel s így e szent czélra már 400 forint gyümölcsözik, a mely összeg kezdetnek is kevés ugyan, de legalább a kezdet kezdetét jelenti. Azonban ha az ezen ügy iránti lelkesedés tüze nem fog lankadni Békés városnak áldozni is tudó, művelt közönségében: a felsőbb leányiskola már talán két-három év múlva állni fog. Adja Isten!

Hír szerint a békési izraelita elemi iskola tanítói kara már a legközelebbi tanévben megkísérli — addig is, míg a községi felsőbb leányiskola létesülhet — egy polgári leányiskola felállítását; a mi, ha valóban úgy lesz: kívánunk neki jobb sorsot, mint a milyen volt elődeinek.

Megemlítve még, hogy e megye területén — itt nem említett egyéb községekben — néhány hölgy működik, mint *tanitónő, nevelőnő, óvónő és postamesternő:* teljes képet adtam e megyének nőnevelésügyi jelenlegi viszonyainak állásáról s iskolázott nőinek alkalmaztatásáról. Lehet sok megye, mely e téren még úgy sem áll, mint Békésmegye; de hogy e megyében a nőnevelésügy rendezésére s legalább még pár, magasabb fokú nőnevelő-intézetre szükség van: tagadhatatlan; de épen mert ennek szükségét mindenki érzi, hiszszük, hogy ezek — a kor kivánalmai szerint — rövid idő múlva létesülnek is, a mihez szivünkből mondjuk az «Ámen».

Békés. Jámbor Lajos.

A IV. EGYETEMES TANÍTÓGYŰLÉS «NŐNEVELÉSI SZAKOSZTÁLYA».

A IV. egyetemes tanítógyűlés, mely a résztvevők számát s letárgyalt tételek fontosságát épúgy mint az előadások és felszólalások sikerét tekintve, egyaránt impozáns volt, s a melyben a magyar tanítóság szellemi és erkölcsi ereje valóban élénken nyilatkozott meg: «nőnevelési szakosztályt» is alakított. Ennek a nőnevelési szakosztálynak a működése azonban — valljuk be őszintén — sem impozáns, sem sikeres nem volt. Kevesen vettek benne részt a tanítógyűlés tagjai közül, míg ott együtt volt mintegy 1500 tanító, ide csak egy picziny töredéke jutott: alig 30. Még a nagy gyűlésen jelenvolt nők sem vettek mindnyájan részt benne, a nagy része talán nem is tudta, hogy van egy «nőnevelési szakosztály» is; vagy nem tudta elhatározni, hogy a sokféle előadás közül, mely az aug. 22-diki délutánra volt kitűzve: melyikre is menjen tulajdonképen? Volt akkor «jótékonysági», «kisdednevelési», «nőnevelési» szakosztály, Dr. Csapody egészségtani előadása stb. stb. Azoknak a vigasztalására, kik a «nőnevelési szakosztály» értekezletén részt vettek, s talán kissé röstelkedve gondolnak rá vissza, a fentebbiek mellé még azt is elmondhatjuk, a mivel magunkat is vigasztalni igyekeztünk: hogy a szakosztály működése kellőképen előkészítve nem volt. Míg a nagy gyűlésre kitűzött tételek előkészítésén az utóbbi év alatt a vidéki és fővárosi tanítóság szine-java fáradozott, addig a nőnevelési kérdések kitűzésére, a «nőnevelési szakosztály» megalkotására csak augusztus hó folyamán került a sor.

Nem feszegetjük, helyes-e egy egyetemes tanítógyűlésen külön nőnevelési szakosztályt alakítani. Azok a kérdések, melyek a nagy

gyűlésen napirendre voltak tűzve, egyetemlegesen érdekelhetik s érdeklik is a férfi- és nőtanítókat. Vajjon a nőnevelésnek az elemi iskolákban is felmerülhető kérdései nem mindenkire nézve egyenlő fontosságuak-e a fiúk nevelésének kérdéseivel? Ha az egyetemes tanítógyűlés figyelmében kivánja részesíteni a leányok nevelésének, a leányiskolák fejlesztésének kérdéseit, nem fejezhetné-e méltóbban ki eme figyelembevételt azzal, hogy a nagy gyűlés napirendjébe vesz föl s kellőképen előkészíttet egy-egy idevágó tételt. Valóban a nőnevelés kérdései sokkal fontosabbak, hogy sem egy — esetleg néhány tagból összeverődő — szakosztály dönthetne azokban!

Mellőzve a sikertelenség okainak bővebb fejtegetését, foglalkozzunk magával az értekezlettel, mely daczára a kedvezőtlen körülményeknek hatalmas tanúságot foglal magában, a melyet nekünk nőtanítóknak jövőre jól eszünkben kell tartanunk. A «szakosztály» tehát megalakult. Elnökei dr. Verédy Károly, főv. kir. tanfelügyelő és Zirzen Janka, a polg. tanítónőképzőintézet igazgatója voltak. Jegyzője Péchy Erzsi, a losonczi polg. l. iskola igazgatója. Jelenvoltak: még Kún Gyula, főv. tanácsnok, Kún Gyuláné, György Aladár, Kiss Áron, Komáromy Lajos, Nagy László, Csepreghy Endre, Böngérfy, Lakits, Dorogsághy, Dorogsághyné, Dóczy Gedeon s nehány vidéki és fővárosi tanítónő. Az értekezlet napirendjére több tárgy volt kitűzve, azonban csak kettőt tárgyaltak. A *nőnevelési szövetségek* alakításának szükségességét s az elemi leányiskolák *torna- és rajztanításának* kérdését.

Az első tételt *De Gerando Antonina*, a kolozsvári felsőbb leányiskola igazgatója fejtegette. Értekezését — ő maga meg nem jelenhetvén — Sebestyénné Stetina Ilona olvasta fel. De Gerando Antonina értekezésében fejtegetvén a nőtanítók munkájának szükségességét és hasznosságát a nevelés terén, kimondja, hogy a nőnevelés fontosabb kérdéseinek megvitathatása és a tanítónők szellemi életének élénkítése végett, meg azért is, hogy erkölcsi támaszul szolgáljon a nőnevelés munkásainak: szükségesnek tartja egy nőnevelési egyesületnek a megalkotását. Nem egy új egyesület keletkeztetését sürgeti, hanem a «Mária Dorothea» egyesületnek, mely

hasonló czélokra törekszik, megfelelő újra szervezését. Ha a tanítónők a M. D. egyesületet valóban a maguk egyesületének tekintenék s tömegesen lépnének bele, úgy ez az egyesület volna hivatva egy nagy nőnevelési szövetkezetté fejlődni.

A szakosztály az értekezést tetszéssel fogadja, s azzal — a mi a nőnevelési egyesület alakításának kérdését illetti — teljesen egyetért, *Kún Gyula* felszólalása értelmében azonban felveti a kérdést, hogy a «Mária Dorothea» egyesület, melynek ma leginkább a «Tanítónők Otthonának» megalkotása és szegény elaggott tanítónők segélyezése a czélja, képes lenne-e a segélyezési czél szemmeltartása mellett is a De Gerando Antonina által eléje szabott feladatokat is megvalósítani? György Aladár, Komáromy Lajos, Nagy László és mások hozzászólása után elnök felszólítja Sebestyénné Stetina Ilonát, hogy a kérdés megvilágítása czéljából tegyen jelentést a M. D. egyesület tanítónői szakosztályának eddigi működéséről. — Az adott felvilágosításból kitünik, hegy a M. D. egyesület tanítónői szakosztálya megalakulása óta mindig arra törekszik, hogy a tanítónőket az önképzésre buzdítsa, a testületi életben való részvételre bátorítsa s a nőnevelés fontosabb kérdései iránt érdeket ébreszszen. Ezen alapon kéri előadó a szakosztályt: «mondja ki határozatában, hogy egy nőnevelési szövetség megalkotását szükségesnek s a Mária Dorothea egyesületet az ily szövetség elé tűzhető feladatok megoldására illetékesnek tartja».

Mielőtt az értekezlet a föntebbi értelemben hozott határozatát kimondotta s az egyetemes gyűlés elé terjeszteni elhatározta volna, a határozatot megelőző eszmecsere folyamán olyan szavak merültek fel, melyeket feljegyezni s tanulság okáért a magyar tanítónők tudomására hozni kötelességünknek tartjuk. *Lakits Vendel* fővárosi leányiskolai igazgató tanító, kit mint az egyetemes tanítógyűlések lelkét, ismer minden tanítással foglalkozó egyén, kinek itélete tehát bizonynyal súlylyal bír a tanítók, mint a nagy közönség szemében, a következőket mondotta: «Szivesen hozzájárulok ahhoz a határozathoz, hogy a nőnevelési szövetkezet eszméjét s ezzel a M. D. egyesületet az egyetemes gyűlés által az ország tanítóságának és a nagy közönségnek figyelmébe ajánljuk; de e szivesség

fejében kérjük és elvárjuk a M. D. egyesület «tanítónői szakosztályától», hasson oda, hogy a tanítónők a tanügyi kérdések iránt nagyobb érdeklődést tanusítsanak. Mert tapasztalásból mondhatom, hogy nem csak nem érdeklődnek a tanügy iránt, de minket férfikollegáikat, ha ilyen kérdésekről beszélünk, ki is nevetnek. Teljességgel nem képezik magukat tovább s még csak az őket leginkább érdeklő egyetlen nőnevelési folyóiratot a «Nemzeti Nőnevelést» sem olvassák s arra előfizetni még kollegáik társaságában sem hajlandók, pedig így csak 20 krjukba kerülne fejenkint. Társalgásuk tárgyát csak a divat képezi s kötelességeiket csak a kényszer hatása alatt teljesítik. Eljönnek 8 órakor az iskolába s ott maradnak 10-ig, mert tudják, hogy különben fizetésüket meg nem kapják, de azontúl az iskolával teljességgel nem törődnek. A testületi életben teljességgel részt nem vesznek. Ezt a «nőnevelési szakosztályt» is, mely ma itt tartja értekezletét, nekünk férfiaknak kellett megalakítanunk, mert nem akadtak nők, a kik erre vállalkoztak volna.»

Ezen főképen a fővárosi tanítónők ellen irányuló súlyos vádak ellen mi a tanítónőktől várjuk a czáfolatot. Nem szavakban, de tettekben nyilatkozó czáfolatot értünk. Mi jól tudjuk, hogy sok tekintetben csak a látszat van a tanítónők ellen, de azt is tudjuk, hogy az ily látszat miatt szenved a tanítónői intézmény tekintélye, szenvednek az egyes tanítónők. Nem volna-e méltó fáradság, ha a tanítónők magukat az ily látszattól megkímélni törekednének? Ha ez egyesületi életben, a nyilvánosság előtt is megmutatnák, hogy bírnak hivatásszeretettel és kötelességérzettel?

Lakits úr felszólalása után Kún Gyula tanácsnok úr módosításával oly alakban fogadták el a fentemlített javaslatot, hogy a «nőnevelési egyesület» megalkotását az értekezlet szükségesnek tartja s egyelőre a M. D. egyesület *tanítónői szakosztályában* véli megvalósíthatóknak a nőnevelési egyesület által kitüzendő czélokat.»

Ezután következett az értekezlet második tárgya, a «torna- és rajzoktatás» kérdése az elemi leányiskolákban. E tétel előadója Dorogsághyné Rapos Aranka fővárosi tanítónő volt. Röviden vázolva főként a tornatanításnak szükségességét a leányok fejlődésére nézve,

a következő határozati javaslatot terjeszti az értekezlet elé: 1. Mondja ki az értekezlet, hogy a torna- és rajzoktatás kötelezővé tételét a leányiskolákra nézve szükségesnek tartja. 2. A torna- és rajztanításra az elemi oklevelet képesítésnek tekinti. 3. Hasson oda a szakosztály, hogy a torna- és rajztanításra megfelelő vezérkönyvek és utasítások dolgoztassanak ki.

E javaslatokat az értekezlet egyenként tárgyalván, tekintettel arra, hogy mind a torna-, mind a rajzoktatásra nézve megfelelő országos szakbizottságok tartják ez időszerint tanácskozmányaikat s így mindkét tárgy tervére és tanítási módjára nézve nevezetes reformok várhatók, csupán azt tartja kimondandónak, hogy «a torna- és rajztanítás» rendezését és kötelezővé tételét szükségesnek tartja. Ezen határozat kimondása után az előre haladt időre való tekintettel elnök úr az ülést berekesztette s a szakosztály tevékenysége véget ért. Az értekezlet munkálkodásának eredményét az egyetemes tanítógyűlés elé terjeszteni György Aladár vállalkozott.

Budapest. Szigethy Karolina.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

Ez évben is, mint rendesen, megtartjuk szemlénket nőnevelő-intézeteink évi értesítői felett. Sajnos a kép, melyet így iskoláink fejlődéséről nyerünk, még mindig csak vázlatos, sőt hézagos is. Nőnevelő-intézeteink nagy része, nem is ad ki évenként iskolai értesítőt, s még többen, ha adnak is, folyóiratunk számára beküldeni elmulasztják. Pedig épen nőnevelésügyünk fejlődésére és fejlesztésére vonhatnánk le hasznos tanulságokat, ha legfontosabb történeti mozzanataikat, követett pedagógiai elveiket és statisztikai adataikat egymás mellett mérlegelni alkalmunk lehetne. Addig is, míg ide vonatkozó tanulmányainkat teljesebbé tenni a nem tőlünk függő körülmények megengedik, adjuk az értesítők rövid kivonatát a következő sorrenddel: I. Tanítónőképző intézetek; II. Felsőbb leányiskolák; III. Polgári leányiskolák; IV. Felekezeti és magán nőnevelőintézetek és elemi iskolák. Kérjük egyszersmind az illető iskolák igen tisztelt igazgatóit, hogy szemlénk teljesebbé tételére értesítőiket beküldeni szíveskedjenek.

I. *Tanítónőképző-intézetek.*

a) A budapesti VI. ker. m. kir. állami polgári iskolai tanítónőképző intézet. Ezen intézet ez évben nem adott ki értesítőt. Az alábbi statisztikai adatokat az intézet igazgatójának szívességéből közöljük. A fönt nevezett intézet több különféle iskolát egyesít magában. Nevezetesen *a)* a polgári és felsőbb leányiskolai *tanítónőket képző intézetet*; *b)* a *nevelőnőket képző intézetet*; *c)* a polgári iskolai tanítónőképző intézetnek gyakorló iskolájául szolgáló benlakással egybekötött *felsőbb leányiskolát*; és *d)* a nevelőnőképző intézet gyakorló iskolájául szolgáló IV. osztályú *elemi leányiskolát*. Ezen intézetekben működik összesen 40 tanerő, köztük 15 tanár, 25 tanítónő, ide értve az óraadókként működő 8 zenetanítónőt is. Rendes tanítónők *Zirzen Janka* igazgatónőn kívül: Szarvasné-Harrer Paula, Sebestyénné-Stetina Ilona, Thuránszky Irén, Tavassy Mária, Nendvichné-Hoffmann Jolán, Boldizsár Piroska, Buzogány

Mariska, Zilahy Ilona, Polereczky Jolán, Tocsek Helén, Berger Anna, James Anna, Steltz Irma, Steinitzer Vilma. Az intézet fentartása s a növendékek eltartása, a személyes járandóságokat nem tekintve, 56,000 frtot tesz; a személyes járandóságok összege 30,000 frt. A *növendékek létszáma* volt *a)* a polgári tanítónőképzőben 48, ezek között 42 benlakó, *b)* a nevelőnőképző intézetben 45, köztük 42 benlakó, *c)* a felsőbb leányiskolában 87, benlakó 50, *d)* az elemi iskolában 32, benlakó 3. Volt tehát az intézetnek összesen 212 növendéke, ezek között 137 benlakó. *Vallás szerint voltak:* róm. kath. 84, ev. ref. 40, ág. ev. 41, izraelita 36, gör. n. e. 2. *Nemzetiségre* 210 magyar, 2 olasz; *anyanyelvre* 208 magyar, 2 olasz, 2 német. Az egészségi állapot a polgári iskolai és nevelőnőképző-intézeti növendékek között egészen jó volt; a nevelőintézeti növendékek közül többen mentek keresztül könnyebb gyermekbetegségen, s az influenza miatt is szenvedtek. A tanítás ezek miatt két ízben is szünetelt néhány napra, de egészben véve a tanítás eredményét nem koczkáztatta, a tanítási anyagot be lehetett fejezni, pedig teljesen kielégítő eredménynyel. Nyilvános vizsgálatok helyett időkímélés szempontjából csak házi vizsgálatok s egy záróünnepély tartatott. A növendékek magaviselete és szorgalma igen jó volt. A tanári testületben fontosabb változás nem történt, csak a nyelvgyakorló tanítónők között volt személyváltozás. Az intézetnek egy nagy örömünnepe volt: igazgatójának 50 éves tanítóságának emlékére. Az intézetet évközben gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr is meglátogatta, a tapasztalt rend és tisztaság fölött teljes megelégedését s azon óhaját fejezte ki, hogy az intézetet czélszerűbb épületben és megfelelőbb helyen (a városon kívül) kivánja elhelyezni.

A pozsonyi magy. kir. állami tanítónőképző-intézet tizenkilenczedik értesítője, az 1889—90. tanévről. Közli Uhrl Józsa igazgató. Az évi jelentés szerint a tanév szeptember hó 4-én vevén kezdetét, kedvező eredménynyel zavartalanul folyt mind a 10 hónapon keresztül. Az egészségi állapot kedvező volt még az influenza-járvány alkalmával is, csak a gyakorló iskolát kellett 10 napra bezárni, a képzőintézetben nem szünetelt a tanítás. A *tanári testület* a hitoktatókkal együtt 12 tagból állott, köztük az igazgatónőn kívül négy tanítónő, ú. m.: Buday Tekla, Könyökiné-Laczkovics Ida, Jurássy Berta és Zsigárdy Flóra. A *növendékek létszáma* a tanév elején 78, a tanév végén 94 volt, s pedig az I. osztályban 28, a II. osztályban 19, a III. osztályban 22, és a IV. osztályban 29. Évközben kimaradt három, meghalt egy növendék. *Vallásra* nézve volt: róm. kath. 71, ág. evang. 14, izraelita 13. *Anyanyelvre:* magyar 54, német 36, tót 6, olasz 2. A növendékek között volt benlakó 62, bejáró 36. Ingyentartásban részesült 18, fizető volt (50, 100, 150, 200 és

210 frt évi díjjal) 80 növendék. Az igazgatóság sajnálkozva említi fel, hogy a növendékek száma a miatt, hogy az ingyentartásosok számát megszorították s az első osztályba csak fizetéses növendékeket vettek fel, jelentékenyen megapadt. Az az intézkedés, mely a tanítónői pályára lépőktől ilyen jelentékeny tartásdíjak fizetését követeli, míg egyrészt a legjobb növendékeket, a tanítók, tanárok és tisztviselők többnyire jó házi nevelésben részesült leányait zárja ki a tanítónőképző-intézetből, addig épen azokat, akik leginkább rá lennének utalva, s talán legtöbb hajlammal bírnak a tanítónői pályára, teljesen elzárja e pálya választásától. — Az értesítőben hosszabb tanulmány van a következő czím alatt: «Mit mívelnek nyelvtanítóink» Danninger Józseftől. Az elvégzett tananyag is közölve van, de a könytárról, szertárról stb. nincs kimutatás. A növendékek a siketnémák oktatására nézve is nyernek utasítást a gyakorló iskola tanítónőjétől, Könyökyné-Laczkovics Ilkától. A gyakorló iskolában osztatlan 6 osztályban 45 növendék volt, köztük 3 siketnéma.

A kolozsvári magy. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1888—89. és az 1889—90. tanévekről. Az igazgatótanács megbízásából szerkesztette Lázárné-Kasztner Janka igazgató. Az igazgatótanács határozata értelmében az intézet értesítőjét 2 évenként adja ki. A legutóbbi két év alatt a tanítás zavartalanul folyt, a növendékek egészségi állapota kedvező volt, ellenben a tanári testületben a legutóbbi évben sok betegeskedés és e miatt sok helyettesítés és szabadságolás fordult elő. Az utóbbi tanévnek legkiemelkedőbb eseménye volt gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr látogatása, ki az intézet összes helyiségeit megtekintvén, megelégedését fejezte ki a tapasztalt rend és tisztaság fölött; de tudomást vett az intézet hiányairól is. (A hálótermek szűkek és egészségtelenek, nincs az intézetnek beteg-szobája, fürdője, zene- és munkaterme). A miniszter úr kegyesen meg is igérte, hogy mire a bérleti idő letelik, új és czélszerű épületet emeltet az intézet részére. A *tanári testület* 16 tagból állott, köztük 5 hittantanár, s az igazgatónővel együtt 5 tanítónő, ú. m.: Bartholomaides Adél, Keul Sarolta, Péchy Erzsébet és Pap Mari. A *növendékek létszáma* volt 1888—89-ben 111, köztük 63 benlakó, 48 bejáró. Évközben kimaradt 2, meghalt 1. *Vallásra* nézve volt: róm. kath. 52, ág. evang. 15, ev. ref. 34, unitárius 3, gör. kel. 1, izraelita 3. *Nemzetiségre:* magyar 97, német 8, lengyel 1, tót 1, cseh 1. A gyakorló iskolának 52 növendéke volt 6 osztatlan osztályban. A növendékek létszáma 1889—90-ben 108 volt; benlakó 63, bejáró 45, évközben kimaradt 2. *Vallásra* nézve volt: róm. kath. 50, ág. evang. 9, ev. ref. 39, unitárius 3, gör. kath. 1, gör. kel. 2, izr. 2. *Nemzetiségre:* magyar 97, román 2, szláv 2, német 4. A gyakorló iskolában 50 növendék járt. Közölve van az elvégzett tan-

anyag, s egy értekezés az igazgatónő tollából a képzőintézeti internátusokról. A növendékek önképzőkört is alakítottak. Könyvtárról, szertárról nincs kimutatás.

II. *Felsőbb leányiskolák.*

A budapesti magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője 1889—90. iskolaévről. Közli Berecz Antal igazgató. A tanév szept. 9-én vette iskolai ünnepélylyel és isteni tisztelettel kezdetét. A vallásos képzésre egész évben nagy gond fordíttatott s a rendes vallásórákon kívül hetenként rendes istenitisztelet is tartatott minden felekezet számára külön-külön. Az egészségi állapot sem a növendékek, sem a tanárok és tanítónők között nem volt kedvező, minek oka az influenza-járvány volt, mely miatt a tanítást jan. 11—27-ig be kellett szüntetni. A tanítás eredménye mindamellett kedvező volt, s komolyabb fegyelmi esetek sem fordultak elő. Az évi vizsgálatokat, hogy a betegségek által okozott mulasztásokat még jobban helyre lehessen pótolni, házilag tartották s az időt rabló nyilvános vizsgálat helyett iskolai záróünnepélyt tartottak, melyen megjelent Berzeviczy Albert államtitkár úr is nejével s megjelentek a szülők és tanügybarátok is igen nagy számmal. — A *tanári testület* 27 tagból állott, köztük 5 hittanár és 12 tanítónő, ú. m.: Bacherné-Goldzieher Ilona, Bernáthné-Stetina Róza, Bogya Irma, Bosányiné-Edwards Ellen, Buzogány Ágnes, Egan Luiza, Juhász Krisztina, Odor Emilia, Odor Henrietta, Saláry Irma, özv. Sólyomné-Rozenberg Izabella és Bokelbergné-Zimmermann Ilka. A *növendékek létszáma* volt 303, kilépett évközben 16. *Vallásra nézve:* róm. kath. 133, ág. ev. 23, ev. ref. 23, izraelita 124. *Nemzetiségre nézve:* magyar 294, külföldi 9. Közölve van a részletes tanterv, a használt könyvek jegyzéke, kimutatás a könyvtárról, szertárról. Függelékül közölve van az igazgató búcsúbeszéde, melyet a záróünnepélyen a növendékekhez intézett, s hirdetések a felvételre vonatkozólag. Tandíj: 100 frt, beíratási díj: 5 frt.

A pozsonyi (internátussal összekapcsolt) magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli Ghyczy József igazgató. A jelen tanév az intézet fennállásának 7-ik éve volt; ez idő alatt az intézet megizmosodott, kifejlődött s Pozsony város közönségének osztatlan figyelmét és megelégedését érdemelte ki. A tanév szeptember 2—3-án vette kezdetét; hely szűke miatt sok tanulót vissza kellett utasítani, mert az épület iskolának és internátusnak kicsiny. A múlt évben ugyan bővítették egyes helyiségekkel, de az újonnan épült részeket még ez évben használatba venni egészségi okokból nem lehetett. A *tanári testület* a 3 hitoktatóval együtt 17 tagot számlál, köztük 8 tanítónő, ú. m.: Bobok Karola, Deszáth Anna, Giuszti Antónia, Her-

mann Teréz, Kasztner Mariska, Schmidt Paula, *Wolmann Elma*; utóbbi az internátus igazgatója. A *növendékek létszáma* volt 6 osztályban 192, ezek között benlakó volt 28. *Vallás szerint:* róm. kath. 106, ág. ev. 42, ev. ref. 2, izraelita 42. *Anyanyelvre nézve:* magyar 961, német 92, tót 4. *Nemzetiségre nézve:* magyar 183, német 3, tót 4, horvát, cseh 1—1. Közölve van egy értekezés *Dach Jánostól* a következő címmel: «A neveléstan szerepe az iskolai tantervben»; közölve van továbbá a tananyag és tankönyvek kimutatása, a taneszközök kimutatása és iskolai hirdetés. A *benlakás* szervezete külön kis fejezetben van ismertetve. Tandíj: 30 frt, beíratási díj: 5 frt. Az internátusban lakó növendékek tanítási és neveltetési díj fejében (a zongoratanulást is beleértve) 350 frtot fizetnek.

A lőcsei magy. kir. állami elsőrendű felsőbb leányiskola kilenczedik értesítője az 1889—90. tanévről. Közli Kerner Péter igazgató. A tanári testületben lényeges változások történtek: Kárpáti Endre, az intézet eddigi igazgatója, 33 szolgálati év után nyugalomba vonulván, helyette Kerner Péter neveztetett ki az intézet igazgatójává. Egy tanár áthelyeztetett, egy tanár és egy tanítónő pedig betegség miatt egész évre szabadságoltattak. E két tanerő órái csak részben láttak el óraadók által, s így a tanári testület többi tagja nagyon túl volt terhelve órákkal. Az internátus is helyet cserélt s kényelmesebb, több növendéket befogadó bérházban helyeztetett el; sőt az internátusi növendékek számára kert is béreltetett, hol szabadságidejüket tölthetik. Sajnálkozással említi fel a jelentés, hogy a későn beérkező intézkedések és kinevezések miatt a tanítási anyagot teljesen el sem végezhették. Az egészségi állapotra kedvezőtlenül hatott az influenza-járvány, mely miatt tanárok és növendékek sokat szenvedtek s 10 napra a tanítást is be kellett szüntetni. A *tanári testület* 18 tagból állott, köztük 4 vallástanár és 6 tanítónő, név szerint: *Hermann Róza* igazgatónő, az internátus vezetője, Eördöghné-Holczinger Anna, Hoszek Mária, Kiss Ida, Klimkóné-Kozmund Vilma és Thoma Teréz. A *növendékek létszáma* volt 86, köztük az internátusban lakott 7. *Vallás szerint:* róm. kath. 35, gör. kath. 2, ág. ev. 35, helv. hitv. 1, izraelita 13. *Anyanyelv szerint:* Magyar 49, német 36, tót 1. Közölve van a részletes tanterv, az internátusi házszabályok, hirdetés a jövő évre. Könyvtárról, szertárról nincs kimutatás. Tandíj: 20 frt, beíratási díj egyszersmindenkorra: 5 frt, internátusi díj: 300 frt, zongoratanulásért külön 50 frt egy évre.

A temesvári magy. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Közli Turjay László igazgató. A tanévet a tanári karban történt változások s Valló Vilmos volt igazgató helyére Turjay László igazgatóvá való kineveztetése miatt a tanévet csak szept. 15-én kezdhették meg. De ettől kezdve akadálytalanul is folyt a tanítás

a tanév végéig, még az influenza miatt sem kellett a tanításban egy napig sem szünetelni. Az iskola ez évben lett teljes 6 évfolyamúvá, s a szertára s butorzati felszerelése is jelentékenyen kiegészíttetett. A *tanári testület* a 6 hitoktatóval együtt 17 tagból állott, köztük négy tanítónő, ú. m.: Benedekné-Indali Etelka, Indali Ilona, Ott Irma, *Márs its Rozin*, az internátus igazgatónője és Rauschmann Czeczille. A *növendékek létszáma* volt 117. Az internátusban lakott 32. *Vallás szerint:* róm. kath. 35, gör. n. e. 15, gör. k. 4, ágostai 4, helv. 5, izraelita 60. *Nemzetiségre* nincs kimutatás. Közölve van *Hegedűs Pál* tanár értekezése a franczia felsőbb leányiskolákról, a részletes tanterv, az internátusi szabályok s a felvételre vonatkozó értesítések. Tandíj egész évre: 30 frt, beíratási díj egyszersmindenkorra: 5 frt, nyomtatványokra: 2 frt. Az internátusban 300 frt neveltetési díjat kell fizetni egy évre s zongoratanulásért külön 50 frtot.

Értesítő a beszterczebányai magy. kir. állami felsőbb leányiskola 1889—90-iki tanévéről. Hetedik évfolyam. Közli dr. Gerevich Emil igazgató. A tanév szeptember első napjaiban megnyittatván, akadálytalanul folyt egész éven át; még csak az országszerte uralkodó influenza sem zavarta meg a tanítást. Történtek ugyan könnyebb megbetegedések, de nem nagy számmal. *Az intézetnél 17 tanerő működött*, köztük 3 vallástanár és 7 tanítónő. A tanítónők névszerint: báró *Barkóczy-Dömök*, *Antónia* az internátus igazgatónője, Gútáné-Oláh Mária, Hanzély Irma, Károlyi Ilona, Serédy Ilona, Stauffer Emilia, Vranyizány-Dobrinovicz Ella. A *növendékek létszáma* volt 128, ezek közül az internátusban lakott 21. *Vallás szerint:* róm. kath. 47, ev. ref. 8, ág. ev. 36, izraelita 37. *Anyanyelv szerint:* magyar 65, német 56, tót 7. Az értesítőben az elvégzett tanítási anyag kimutatása mellett közölve vannak a két hetenkinti dolgozatok czímei is a magyar, német és franczia irodalmi oktatás köréből, a mi érdekes összehasonlításra adhat a szaktanárnak alkalmat. Közölve van a használt könyvek jegyzéke, kivonat a szervezetből, jelentés az internátusról, a növendékek névsora s hirdetések a jövő évre. Az évi tandíj: 30 frt, nyomtatványokra: 2 frt, beíratási díj egyszersmindenkorra: 5 frt. Az internátus évi díja: 300 frt, zongoratanulásért külön 30 frt.

A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Közli Marusák Pál igazgató. Az intézet nyugodtan és zajtalanul kezdte meg és folytatta a tanévet. A régi tanerők a régi munkakedvvel végezték kötelességüket s *részletes tanítási menetet* dolgoztak ki. A *tanítás eredményét* s a növendékek magaviseletét dícsérettel említi fel a jelentés, de a szorgalom tekintetében maradt még kívánni való. Sajnálattal emlékszik meg a jelentés arról, hogy a szorgalom

hiánya nem ritkán a szülők közönyösségének következménye, kik az iskolát nem mindig részesítik a kellő támogatásban. A *tanári testület* a hitoktatókkal együtt 15 tagból állott, köztük 5 tanítónő, ú. m.: Bründlné-Prohászka Ottilia, Gancz Zsófia, Reich Paula, *Tschürtz Oktávia*, az internátus igazgatója és Wagner Josefin. A *növendékek létszáma* 145 volt, köztük 20 az internátusban lakott. (Örömmel említi meg a jelentés, hogy az V. és VI. osztályok jelentékenyen népesebbek mint eddig, a mi örvendetes csökkenését mutatja azon elfogultságnak, mely nem engedte meg a leányoknak a 14. életéven túl az iskoláztatást). *Vallás szerinti létszám:* róm. kath. 42, ágostai ev. 54, ev. ref. 1, izraelita 48. *Anyanyelv szerint:* magyar 85, német 60. Az *egészségi állapot* általában kedvező volt, az influenza miatt ugyan 10 napig szünetelt a tanítás, de nem annyira a sok megbetegedés miatt, mint inkább azért, hogy a szülők aggodalmukban visszatartották gyermekeiket az iskolába járástól. Közölve van az értesítőben M. P.-től egy alkalmi beszéd «Erzsébet királynéról», a részletes tanterv, a tankönyvek és beszerzett tanszerek jegyzéke, az internátusra vonatkozó jelentés, hirdetések a jövő évre. *Tandíj:* 20 frt, beíratási díj: 5 frt, nyomtatványokra: 2 frt. Az internátusban az ellátási díj: 300 frt, zongoratanítás díja: 100 frt.

A kolozsvári városi államilag segélyezett felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. iskolai évről. Kiadja az igazgatóság. Az iskola ez évben fennállásának 10. évét töltötte be. De Gerando Antonina, az intézet igazgatója és Szász Béla, a felügyelő bizottság elnöke vetnek rövid visszapillantást a lefolyt 10 évre; az igazgató a szellemi munkásságot, a nevelői hatást és nevelési eszközöket méltatja, a felügyelő bizottság elnöke a külső és belső sikert. Kiemeli, hogy az intézet a jövő tanévtől kezdve megváltoztatja jellegét, községiből államivá válik, de hiszi, hogy ép oly fontos missziót teljesít a nemzeti nőnevelés terén, mint eddig, 10 éves fennállása alatt több mint 1000 magyar nőt nevelvén a hazának. Az 1889—90-iki tanév szeptember elsején nyilt meg s szakadatlanul folyt egész éven át, a mi a növendékek és tanári testület kedvező egészségi viszonyait mutatja. Az intézetben 11 tanerő működött, köztük 5 hitoktató és 4 nőtanítónő; ezek az igazgatón *De Gerando Antoninán* kívül voltak: Binder Laura, Butyka Vilma és Békésy Lila. Az intézetnek a többi felsőbb leányiskoláétól némileg eltérő szervezete volt eddig; csak négy osztálya volt, s növendékeit a VI. elemi osztályból vette. A *növendékek létszáma* volt összesen 139. Közölve van a szertárról s a használt könyvekről szóló kimutatás, a feldolgozott tanítási anyag, s az önképzőkör működéséről szóló jelentés és hirdetések a jövő évre. Tandíj a kolozsváriakra nézve: 20 frt, vidékiekre nézve: 30 frt, 1 frt beíratási díj és 50 kr. az ifjúsági könyvtárra.

A m.-szigeti m. k. állami felsőbb leányiskola s a vele kapcsolatos elemi iskola értesítője. Az 1889—90. tanévről. Tizenharmadik évfolyam. Közli Marikowszky Menyhért igazgató. Az intézet történetében kiemelkedő mozzanat, hogy új, a követelményeknek teljesen megfelelő saját helyiségébe költözött át, mely helyiség a város legszebb és legegészségesebb helyén fekszik. A növendékek egészségi állapota teljesen kielégítő is lett volna, ha az influenza miatt nem szenvedett volna az összes létszám 25 százaléka. A tanítást mindamellett nem kellett beszüntetni s ezért a tanítási anyagot pontosan fel lehetett dolgozni, sőt a növendékek szorgalma a mulasztásokat is annyira pótolta, hogy a tanítás eredménye teljesen kielégítő lett. A növendékek magaviseletéről is dícsérettel emlékezik meg a jelentés. Az intézet ez idő szerint másodrendű 4 osztályú felsőbb leányiskola. Az *intézetben működött 17 tanerő*, ezek közül 5 mint hitoktató, 2 az elemi iskolában működött. A tanítónők száma volt 8, nevezetesen: *Décsei Janka*, az internátus igazgatónője, Günther Anna, Quirsfeld Irén, özv. Ujházy Aladárné, Zagroczky Jolán, özv. Depinyi Irma, Barthos Erzsébet és Dávid-Szilágyi Róza, e két utóbbi az elemi iskola tanítónője. A *növendékek létszáma* volt 83, köztük benlakó 15. *Vallás szerint:* róm. kath. 26, gör. kath. 7, ev. ref. 22, ág. ev. 3, izraelita 25. *Anyanyelv szerint:* magyar 52, német 26, román 3, orosz 2. Az intézetnek önképzőköre is volt; az ide vonatkozó jelentésen kívül közölve van a tanterv, a használt könyvek jegyzéke, az internátusra vonatkozó értesítés, az igazgató által a tanév elején tartott megnyitó beszéd s hirdetések a jövő évre. Tandíj a felsőbb leányiskolában: 20 frt, az elemiben: 10 frt, beíratási díj: 5, illetőleg 2 frt; könyvtárra: 2, illetőleg 1 frt. Az internátusban a fentebbi díjakon kívül 250 frtot fizetnek a növendékek a zongora és nyelvek tanítási díját is beleértve.

A trencséni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1889—90. tanévről. Tizenharmadik évfolyam. Közli Manyák Alajos igazgató. Az intézet 4 osztályú (másodrendű) felsőbb leányiskola s elemi leányiskolával áll kapcsolatban. A jelentés örömmel emeli ki a növendékek létszámának emelkedését, mely 19%-ot tesz. A tanítás az influenza miatt 12 napon át szünetelt, ezt leszámítva, az egészségi állapot a növendékek és a tantestületben jónak volt mondható. A tanítási anyag kellő eredménynyel fejeztetett be. A *tanári testület* 14 tagból állott, köztük 3 hitoktató és 6 tanítónő; tanítónők az internátus igazgatóján *Hell Franciskán* kívül: Botkáné-Platthy Kamilla, Kováts Stefánia, Kahovicsné-Indali Sarolta, Czink Antónia és Enyiné-Mauks Gabriella, a két utóbbi az elemi leányiskolában tanít. A *növendékek létszáma* volt a felsőbb leányiskolában 80, az elemi leányiskolában 30, összesen 111. *Vallásra nézve* volt: kath. 44, ág. ev. 13, izraelita 52. *Nyelvi viszonyokra* nézve:

magyar 19, magyar-német 71, magyar-tót 19. Közölve van az értesítőben egy terjedelmesebb értekezés dr. *Benedek Ferencztől* «Az egészségtan az iskolában» czímmel; továbbá kivonat a rendtartásból, az elvégzett tananyag, iskolai takarékpénztárról szóló kimutatás, tankönyvek jegyzéke, az internátusra vonatkozó jelentés, hirdetések a jövő évre. Tandíj a felsőbb leányiskolában: 20 frt, az elemi iskolában: 10 frt; beíratási díj: 5, illetve 2 frt, könyvtári díj: 2, illetve 1 frt. Az internátusban fizet egy-egy növendék a fentebbi díjakon kívül 200 frtot.

A szegedi községi felsőbb leányiskola. Ez intézettől ez évben nem kaptunk értesítőt. A reája vonatkozó adatokat nagyságos *Berecz Antal* úrnak, a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosának kitüntető szívességéből közöljük, ki is az állami felügyelet alatt álló összes felsőbb leányiskolákra vonatkozó statisztikai adatokat rendelkezésünkre bocsátotta. Nem mulaszthatjuk el, hogy e szívességért a nyilvánosság előtt is köszönetet ne mondjunk. A szegedi községi felsőbb leányiskola 6 osztályú 7 tanteremmel. A tantestület áll 14 tagból, köztük tanítónő 6. A *növendékek létszáma* volt 304; *vallás szerint:* róm. kath. 174, görög n. e. 6, ev. ref. 9, ág. ev. 10, izraelita 105. Anyanyelv szerint: magyar 286, német 10, román 2.

Az összes — miniszteri biztosság alatt álló — fentebb is ismertetett felsőbb leányiskolákra vonatkozólag közöljük még a következő adatokat: A felsőbb leányiskolákba járt összesen 1578 növendek; ezek között róm. kath. 690, gör. kath. 13, gör. kel. n. e. 16, ev. ref. 107, ág. ev. 228, unitárius 4, izraelita 519. *Anyanyelv szerint:* magyar 1254, német 280, tót 24, ruthén 2, román 15, horvát-szerb 2. Ezen felsőbb leányiskoláknál működött összesen 140 tanerő; rendes tanár 44, egészségt. tanár 8, óraadó 8; hitoktató 40; rendes tanítónő 38, segédtanítónő 18; óraadó tanítónő 4. *S. I.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A budapesti II. ker. (budai) *tanítónőképezde* jeles igazgatónője, özv. Dusóczky Károlyné úrnő, ki hosszú évek során fáradt nőnevelésünk érdekében, s ki a budai tanítónőképző-intézetnek csaknem 15 év óta volt vezetője: előrehaladt korára való tekintettel nyugalomba vonult. Sok derék tanítónőt nevelt a hazának, azok hálája és szeretete kiséri őt a jól megérdemlett nyugalomba, melyet hogy minél tovább, minél jobb egészségben élvezzen, őszintén kívánja neki folyóiratunk szerkesztősége is. — A távozó igazgatónő utódja is ki van már nevezve *Thuránszky Irén* k. a. személyében. A miniszter úr választása ezúttal egy szerény, fiatal tanítónőre esett, kinek nagy multja nincs még, de kinek jövőjére annál biztosabban számíthatunk. Folyóiratunk szerkesztőjét s a folyóiratot kiadó tanári testület minden tagját barátság fűzi hozzá, mert a VI. ker. állami tanítónőképezdének volt ő növendéke, majd a képezdével kapcsolatos felsőbb leányiskolának tanítónője. E kis kör ismerte és méltányolta már eddig is tehetségét, szorgalmát, kitartását és lelkesültségét. De ismerte őt folyóiratunk olvasóközönsége is a folyóirat hasábjain megjelent magvas czikkekből; utóbb egy jeles «*Gazdaságtant*» írván a tanítónőképző intézetek számára, neve a tanítással foglalkozók között még szélesebb körben lett ismeretes. A fontosabb nőnevelésügyi mozgalmakban eddig is szeretettel és érdeklődéssel vett részt, mit bizonyít az is, hogy a M. D. egyesület választmányi tagja s a «tanítónői szakosztálynak» megalakítása óta jegyzője volt. Mindez reménlünk engedi, hogy a szép állásban, melyet jövőre betölteni hivatva van, kifejtve jeles tehetségeit, ép oly sikerrel fog munkálkodni hazai tanítónőképzésünk javára, mint a mily kiváló sikerrel töltötte be eddig tanítónői állását. Adja Isten, hogy egykor ép oly büszkeséggel tekintsen rá az az intézet, melyet jövőben igazgat, mint a mily büszkeséggel vallotta magáénak az a testület, melyhez eddig tartozott.

*

A kolozsvári községi felsőbb leányiskolát, mint már előre is jeleztük, az állam jövőben nagyobb segélyben (6000 frt) részesíti; eme nagyobb segély fejében megköveteli az állam, hogy az iskola szervezetét az állami felsőbb leányiskolák szervezetéhez hasonlóvá tegyék. Nem kívánja azonban az állam jövőben sem, hogy az iskola két igazgatóval, külön férfi- és nőigazgatóval bírjon. Meghagyja egyedüli igazgatónak az intézet eddigi igazgatóját, De Gerando Antoninát. Mikor e kinevezés fölött örömünknek adunk kifejezést, ez örömünket az elvek diadala kétszerezi lelkünkben. Leányiskolák közvetlen vezetése nők kezébe való. Reméljük, s a felsőbb leányiskolák helyes irányú fejlődése érdekében óhajtjuk, hogy ezt az első kisérletet nemsokára másik is kövesse az állami felsőbb leány-

iskolákban.* Ha a franczia felsőbb leányiskolák példája nem buzdít e tekintetben, bátorságot adhat egy ily kisérlet megtételére a hazai nőnevelésünk terén szerzett tapasztalat. Hány derék nő vezette éveken keresztül sikerrel és dicsőséggel hazánkban is már saját nőnevelő intézetét, hányan tüntették ki magukat felekezeti iskolák vezetésében, sőt újabban a polgári iskolák és a tanítónőképezdékben igazgatónőkül alkalmazottak is nem feleltek-e meg legnagyobb részt a hozzájok fűzött várakozásoknak? Kétségtelenül lesz erejük a nőknek a felsőbb leányiskolák vezetésére is. Ily minőségben való alkalmaztatásukat nevelési tekintetek valóban üdvösnek és szükségesnek tüntetik fel.

*

A rajzoktatás reformja a népiskolában és a tanító- és tanítónőképezdékben. Előttünk fekszik az országos közoktatási tanács e tárgyban kiküldött albizottságának jelentése, melyből kiemeljük a következőket: «A rajzoktatás siralmas állapota nagyrészben onnan ered, hogy a tanterv követelményeit nem hajtják végre s a meglevő rajzoktatási vezérkönyveket és mintákat nem használják. A stigmografiai módszer káros túlhajtása, mely oly sok helyen konstatálható, nem következik az érvényben levő tantervből. Kihagyandónak véli a bizottság a «vastag papírból» kivágott egyszerű tárgyak körülrajzoltatását; a tárgyak természet után való rajzoltatását a III., IV. osztálytól átteendőnek az V. és VI. osztályokra. A bizottság azonban az apróbb hiányok javításától eltekintve, figyelemmel arra, hogy a rajzoktatás terén Európaszerte fontos reformok várhatók, nem látja még elérkezettnek az időt határozott javaslat tételére. A Maszák Hugó rajzmintái általában elég jók, s eltekintve némely pedagógiai tévedéstől, használhatók; a kézi mintáknak állatokat, virágokat ábrázoló C. D. füzete azonban meghaladja az elemi népiskola elé kitűzhető czélokat, s inkább a felső nép- és polgári leányiskolákban alkalmazandók. — A bizottság az elemi tanítóképezdékre nézve ideiglenes használatra elfogadta a Suppán Vilmos által kidolgozott következő tanterv-javaslatot:

a) **Rajzolás.** *Czél.* Az ízlés és kézügyesség fejlesztésének oly fokú fejlesztése és tökéletesítése és oly mérvű módszeres kiképzés, hogy a képezdei növendék mint tanító, képes legyen a rajzot sikerrel tanítani, azonkívül a népiskolai oktatás más tantárgyainak (földrajz, természetrajz, természettan, mértan) tanításánál szükséges magyarázó ábrákat az iskolai táblára tisztán és biztosan felrajzolni.

I. osztály. Hetenként 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzolásból a síkékítmény elemei és egyszerűbb sikékítmények. Gyakorlatok az iskolai táblán való rajzolásban. — *b)* Mértani rajzolásból a legfontosabb síkidomok szerkesztése. Mértani síkékítmények.

II. osztály. Hetenként 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzolásból a mult évi tananyag folytatásaként sikékítmények rajzolása; főképpen azonban szemléleti látszattan, azaz geometriai testek és ezek csoportjainak puszta szemlélet alapján szabad kézzel való rajzolása, különös tekintettel a helyes árnyékolásra. *b)* Mértani rajzolásból mértani síkékítmények; polichrom sikékítmények; a szintan elemei (fő-, mellék-, törtszinek, szinharmonia stb.).

III. osztály. Hetenként 2 óra. *a)* Szabadkézi rajzolásból minta-

* Azóta *Márcits Rozin* Temesvárott önálló igazgatóvá neveztetett ki.

szerű domború ékítmények és edények. Polichrom síkékítmények. *b)* Mértani rajzolásból geometriai testek és egyszerű tárgyaknak rajzolása alap-, álló- és oldalrajzban tömörminták után méretekkel. A vetitéstan alapfogalmainak szemléltető magyarázata. Épületrészek és más műszaki rajzoknak, területek térképeinek másolása, a konvenczionális ábrázolásmódok elsajátítása végett. Tanítónőképezdékben ezen osztályban a mértani rajzolás helyett a polichrom ékítmények rajzolása nagyobb mértékben gyakorlandó, különös tekintettel a női kézimunkára.

IV. osztály. Hetenként 2 óra. Előkészítés a népiskolai rajztanításra. A rajzoktatásnak megfigyelése és gyakorlása a gyakorló iskolában. E mellett a népiskolai rajzi tananyag módszeres feldolgozása; a tanuló kéz- és testtartása; rajztermek berendezése; a rajzminták és vezérkönyvek; rajzanyagok. — Az iskolai táblán való rajzolás erélyes gyakorlása. Útmutatás a népiskolai rajzoktatáshoz szükséges nagy falitáblák készítésére; néhány ily falitábla készítése.

b) **Szépirás.** *Czél.* Tiszta és tetszetős kézirás elsajátítása; gyakorlottság a krétával iskolai táblán való irásban. A szépirás tanítására való módszeres kiképzés.

I. osztály. Hetenként 1 óra. A magyar és német irás betűalakjai genetikus sorrendjökben és összeköttetéseiben, különös figyelemmel az ABC-és könyvekben használt irásalakokra. Rond- és fraktur irás egyszerű alakjai. Irás krétával az iskolai táblán. A szépirás tanításánál használható minták, vezérkönyvek; az iróanyagok.

A különféle irásnemek gyakorlása havi házi feladatok által az egész tanfolyamon át folytatandó, s ennek ellenőrzése tekintetében a II.—IV. osztályra nézve az igazgatónak kell intézkednie. A táblán való irásra a növendékeknek az egész tanfolyam ideje alatt kell alkalmat adni. Azonkívül a tanári testület minden tagjának kötelessége az irásnál a növendékeket rendességre, tisztaságra és tetszetősségre szorítani és szoktatni.

Szükségesnek látván a bizottság a fali és testminták egy mintaszerű sorozatának egybeállítását, ezzel Várday Szilárdot bízta meg.

*

A «Felső nép- és polgári iskolai tanítók és tanítónők orsz. Egyesületének» IV. közgyűlése. Olvasóink a fentirt s a julius hó elején tartott közgyűlés menetét annak idején kétségtelenül figyelemmel kísérték a napilapok jelentéseiben s bővebben is értesültek róla az egyesület rendes közlönyéből. «Nőnevelési szemlénk» teljessége kedveért megemlékezünk mégis a férfi- és a nőtanítók fizetésére vonatkozó eszmecseréről. Két értekezés foglalkozott e tárgygyal; ugyanis *Nemessányi Adél* ujvidéki polg. iskolai igazgatónő a «Tanítónő munkája és díjazása» és *Vécsey István* «A polgári iskolai tanárok fizetésének ügyéről» tartott előadást. *Nemessányi Adél* előrebocsátja, hogy felszólalását azért tartja időszerűnek, mert a polgári iskolai tanítók fizetési ügyének tárgyalásánál az országos egyesület figyelmét akarja felhívni amaz igazságtalan áramlatra, mely utóbbi időben a tanítónők munkájának értékét lejebb szállítani s fizetésüket a férfitanítókéhoz viszonyítva redukálni akarja. Tekintve a tanítónőknek a társadalomban elfoglalt állását, fizetésük nagyon kevés; pedig ha nem kellene az anyagi megélhetés gondjaival küzdeniök, sokkal nagyobb oda-

adással szentelhetnék magokat hivatásuknak. Semmivel sem látja indokoltnak, hogy a tanítónők a tanítóknál kisebb fizetésben részesüljenek, minthogy működési körük teljesen azonos a férfiakéval, sőt még jóval több időt töltenek tanítványaik körében. Azzal pedig, ha fizetésök lejebb szállíttatnék, a tanítónők rangban is aláhelyeztetnének a férfitanítóknak. Ellene nyilatkozik szóló a tanítónők férjhezmenetelének, mert ezek nem felelhetnek meg olyan lelkiismeretesen hivatásuknak, mint a hajadonok. Végül kéri a közgyűlést, hogy emelje fel a tanítónők érdekében részrehajlatlanul szavát, hogy fizetésök teljesen egyenlő legyen a férfitanítók fizetésével.

Vécsey István előadásában méltánytalannak tartja a fizetéseknek kisebb és nagyobb városok szerint való megkülömböztetését, s óhajtja, hogy legyen egyenlő törzsfizetés, ha pedig a drágasági viszonyok indokolttá teszik, külön drágasági pótlékok utalványoztassanak. Ha folytonos anyagi gondok nehezednek a tanárokra, erejöket nem fordíthatják kizárólag azon ügyre, melynek szolgálatában állanak. Nem helyesli, hogy a tanítónők a tanárokéval egyenlő fizetésben részesíttessenek. De nem azért, mintha a női erők alkalmazásának ellensége volna, vagy a nők munkálkodását egyértékűnek nem tartaná, hiszen e tekintetben ő egyike volt mindig a női kartársak hívebb pártolóinak, de nem óhajtja fizetésük egyenlősítését azért, mert a nők fizetését legfelebb úgy szabályoznák, mint a felsőbb leányiskoláknál (800 frt) s ez esetben a férfitanítók is ki lennének annak téve, hogy az ő fizetésük is a nőkével egyenlően 800 forintban állapíttatnék meg.

Verédy tanfelügyelő örömmel konstatálja, hogy a fővárosban sikerült azt a törekvést, melylyel a női munka díjazását redukálni akarták, meghiusítani. Igazságtalannak tartja, hogy a tanítónők azért, mert nők, a férfiaknál kisebb díjazásban részesüljenek.

Dr. *Kiss Áron* szintén ellene szól annak az elvnek, mely a tanítónők munkáját nem akarja egyenlően díjazni a férfiakéval. Egyenlő teljesítmények mellett egyenlő fizetést óhajt.

Miklós Gergely szintén az egyenlő díjazás mellett szól.

Hosszabb eszmecsere után a közgyűlés egyhangulag kimondta, hogy elkerülhetlennek tartja a tanítók és tanítónők fizetésének javítását, és szótöbbséggel magáévá tette Nemessányi Adél előadónő indítványát, mely szerint *a tanítónők a tanítókkal egyenlő fizetésben részesüljenek.*

*

A képezdei tanárok országos egyesületének aug. 18-án és köv. napjain lefolyt közgyűlése két határozatában is érintette, még pedig közvetlen közelről a nőnevelés kérdéseit. Az egyik határozatában ugyanis Lázárné Kasztner Janka indítványára kimondta, hogy a «tanítónőképezdék tantervét lehetőleg egyenlővé kell tenni a férfiképezdék (átdolgozandó) tantervével». Egy másik határozatában pedig így szól: A tantervből az «ipar» törlendő s helyette a kézügyességeket fejlesztő «kézimunka» teendő. Hiszszük és reméljük, hogy a tanterv «egyenlővé tételét» a női természet és hivatásnak s főként a *leányokat tanítók* hivatásának megfelelőleg csak «lehetőleg» fogja egyenlővé tenni a tantervkészítő bizottság; mert nézetünk szerint a tanítónőben is, hogy jó tanítónő és ne-

velőnő lehessen, első sorban a jó nőt és anyát kell fejlesztenünk s hogy ezt elérhessük, okvetlenül kell a tantervben is bizonyos különbségeket tennünk.

Ép oly fontos dolognak tartjuk, hogy a tanterv készítői a kézimunka tanítási anyagának meghatározásánál jól meg tudják határozni, hogy — a leányok részére legalább — hol végződik kézimunka és hol kezdődik az ipar. Nehéz lesz e kettő között a határvonalat megvonni s baj volna, ha tartózkodnánk a leányoknak a kézimunkában való kiképzését minél általánosabbá tenni, csak azért, mert attól tartunk, hogy a munkanemek ez vagy amaz ága már az iparba tartozik. Hiszszük, hogy e fontos kérdéseket nem döntik el vita nélkül s akkor talán alkalmunk lehet még hozzászólani.

*

Az «Izr. Tanügyi értesítő»-ből veszszük át a következő ismertetést: *A párisi École de travail.* Ezen czímen nyittatott meg Párisban 1872-ben egy nőnevelő intézet. Úgy az alapítás, mint a fentartás költségeit a Bischoffsheim család fedezi, miért is Bischoffsheim-féle intézetnek (Institution Bischoffsheim) neveztetik.

Czélja: a szegényebb sorsú zsidó leányokat a tanítónői, kereskedelmi pályára nevelni, vagy mint munkásnőt kiképezni és ez által tisztességes jövőt biztosítani számukra.

A növendékek valamennyien benlakók. Ellátásuk és taníttatásuk költségeit az alapító család viseli. A fölvétel pályázat útján és sikeres fölvételi vizsga alapján történik.

Mint föntebb említém, a növendékek három csoportba osztvák. Délelőtt valamennyien elméleti oktatást nyernek, délután a munkásnők műhelyükben dolgoznak, mely idő alatt a tanítójelöltek és a kereskedelmi tanfolyamot hallgatók az angol nyelvet és a zongorázást tanulják.

A tanítójelöltek tanfolyama három évig tart, melynek lefolyása után képesítőt tesznek a városi tanács előtt. Eddigelé 73 nyert tanítónői oklevelet.

Oly tanítónőjelölt, ki már a képesítőt letette, de magát tovább képezni szándékozik, továbbra is az intézetben maradhat és külön szaktanárok által oktatást nyer. Az ilyen jelöltek kötelesek a kezdőket tanítani, mi által úgy a tanítás módszerében, mint a fegyelem fentartásában nagy jártasságot szereznek.

A tanítónőjelöltek közt mindig van körülbelül tíz külföldi, jobbára a keleti tartományokból valók. Ezeket az Alliance israélite küldi az intézetbe. E növendékek elnyervén a tanítónői oklevelet, visszatérnek hazájukba a czivilizácziót és műveltséget terjeszteni.

A tanítónőjelölteknél nagy súlyt fektetnek a zongoraoktatásra, mert a tapasztalat mutatta, hogy zeneismerettel bíró tanítónők könnyebben helyezhetők el.

Minden belépő növendék köteles magát a szükséges fehérneművel és ruházattal ellátni, a mi a szegény családoknak néha nagy gondot okoz. Ezen terhen könnyítendő, a nagylelkű alapítók egy külön alapítványt tettek (caisse de trousseau), melyből a szegény növendékek ruhaszükséglete részben vagy egészben fedeztetik.

A közjótékonyság nagyban támogatja az intézetet és növendékeit.

Az évenkint kiosztatni szokott rendes jutalmak összege 1200—1300 frankra rúg. A jutalomdíjak a takarékpénztárba tétetnek. Minden növendéknek van takarékpénztári könyvecskéje. Némelyik az intézetből való kilépése alkalmával 400—500 frankot visz el.

A volt növendékek az alapító család védnöksége alatt külön egyesületet képeznek, melynek feladata a betegeket és munkanélkülieket segélyezni, illetve nekik munkát szerezni. Ezen egyesület maga is létesített már egy ösztöndíjat az anyaintézet növendékei részére, melyet minden évben a legszorgalmasabb növendék nyer el. A volt növendékek ilyképeni összetartása nagy mértékben járul hozzá, hogy az intézet munkássága nem vész kárba, hogy a sok szellemi és anyagi áldozat megtermi gyümölcseit.

Az intézetbe eddigelé 274 növendék vétetett föl; kilépett onnan 225; ezek közt van 73 tanítónő, 46 a kereskedelmi pályán működik, 43 varrónő és szabónő és 38 virágcsináló és divatárusnő.

A volt növendékek nagyon ragaszkodnak az intézethez, melyekben kiképeztetésüket nyerték és hálájukat minden úton-módon igyekeznek kifejezni.

*

Hazai leánynevelő intézeteink szaporodására lehet reményünk, tekintve azt az élénk mozgalmat, mely a prot. felekezetek körében leánynevelő-intézet felállítása érdekében megindult. E mozgalom ma már tettekben is nyilvánul. Az egyetemes ref. konvent ugyanis elhatározta, hogy Pápán ev. ref. felsőbb leányiskolát állít fel. Az azonnal megindult adakozások összege meghaladja a 15,000 frtot.

*

«*A Mi Asszonyunk*»*-ról nevezett pécsi nőzárda* a keresztény nőnevelés érdekében nagy áldozatra határozta el magát, midőn a már eddig is példás vezetése alatt volt elemi leányiskola mellé *róm. kathol. polgári leányiskola* létesítését, s e két tanintézetnek egy a nevezett zárda mellett alapjából ujonnan emelendő épületben leendő elhelyezését eltökélte. Csak maga a monumentális épület költségvetése 60,000 forintra van előirányozva, melynek tervét Kristein Ágoston, műépítész, a pécsi székesegyházi restaurázió vezetője készítette és mely tervnek kiviteléhez már az idén hozzáfognak. Ezen költségek födözéséhez dr. *Dulánszky Nándor* pécsi püspök ő nmlga 10,000 forinttal, a *pécsi főtisztelendő székesegyházi káptalan* szintén 10,000 forinttal járul, mely káptalani hozzájárulási összegnél mélt. *Troll Ferencz* prælatus, éneklő kanonok 4000 forinttal szerepel. (Népiskolai Tanügy.)

IRODALOM.

GYAKORLATI TANACSOK a házi és nyilvános nevelés körében. Anyák és nevelők tanúlságára, népszerű előadásban. Irta *Szvorényi József* főgymnáziumi igazgató, a m. tud. akadémia tagja. Kiadja a Franklin-társulat. 360 nagy 8-rét lap. Ára 2 forint.

«Gyakorlati tanácsok a nevelés köréből», melyet egy veterán tudósunk írt! Sokan már előre is csekély értékűnek ítélik az ily műveket, úgy tapasztalván, hogy a «gyakorlati tanácsok» gyakran üres mindennapiságok, a «veterán tudósok» munkái pedig tudományos értékük mellett is többnyire unalmasak, élvezhetetlenek. Czáfolatúl az ily elhamarkodott ítéletre szeretném kezébe adni e művet mindazoknak, a kiknek a neveléshez valami közük van (és kinek ne volna?), s kényszeríteném, hogy olvasson belőle nehány lapot. Csak nehány lapot; aztán elvenném és elrejteném tőle a könyvet. Tudom, nagy elégtétellel látnám, hogy keresi és fölkeresve olvassa, hogy élvezzen és okuljon belőle. Mert Szvorényi könyve kétségtelenűl egyike azoknak a — sajnos — ritka pædagógiai műveknek, melyet élvezettel és haszonnal lehet olvasni. Az emberi lélek helyes ismeretével, igaz pedagógiai tapintattal írt lapok ezek. Irójuk bölcsész és orvos is egyszersmind. Mint bölcsész vizsgálva az emberi lélek gyarlóságait és tehetségeit s az emberi társadalom követeléseit: a hibás és ferde nevelésben találja az emberi élet czéljavesztettségének s a társadalmi bajoknak okait; mint orvos helyes tapintattal jelöli meg a használható orvosságokat, s nem egy érzékeny rejtett sebecskére teszi rá tapogatva ujjait, hogy fájdalomdíja fejében meggyógyítsa, vagy legalább a gyógyulást az igazság megismerése által elősegítse. De nincs benne azért semmi a tudákos doktorból. A jó barátot érezzük magunk mellett, ki előtt bizalommal nyilatkozhatik meg szivünk, kinek tapasztalataira kétkedés nélkül bízhatjuk magunkat, mert mindazt, a mit mond, nem csak meggyőző módon, de hozzánk való legőszintébb jóindulattal, a legtisztább emberszeretettel mondja el. Nem rendszeres neveléstan, a mit elénk ád, de felvilágosítás a nevelés legégetőbb, legfontosabb kérdéseiben. Tizenkét nagyobb terjedelmű értekezés ez, önálló és kerekded magában

véve, de benső tartalmi összefüggésben egymással, s úgy összeválogatva, hogy egészszé fűződve, egymást egy egységes, irodalmi alkotássá egészítik ki. De egységesekké válnak a fejezetek, a tervezet kerekdedsége, az előadás művészi kivitele által is. A klasszikus kor szellője lengi át e dolgozatokat, melyekben semmi sincs a modern pongyolaságból és felszínességből. Anyák és nevelők! olvassátok e művet, gazdagon fog jutalmazni az olvasásra fordított idő- és fáradságért! Sajnálkozással csak azt jegyezzük meg e műről, hogy nem fog eléggé elterjedhetni, nem lehet — mint megérdemelné — valódi népkönyvvé, mert kissé drága! Bővebb ismertetés czéljából közöljük a mű tartalomjegyzékét idézzük, s nehány a nőnevelés fontosságát fejtegető szakaszát. A mű a következő fejezetekből áll: 1. A család és annak középpontja, az anya. 2. Az első nevelés. 3. Az első nevelés folytatása. 4. A szeretet és türelem a nevelésben. 5. A közép- vagy iskolai nevelés. 6. A korviszonyok hatása a nevelésben. 7. A példa a nevelésben. 8. A vérmérséklet a nevelésben. 9. Jellemképzés a nevelésben. 10. Az álműveltség szédelgése s hatása a nevelésben. 11. A végső vagy befejező nevelés. 12. A testi nevelés. — A mű első szakasza főképen a nő, az anya nevelésével foglalkozván, olvasóinkat kétszeresen érdekelheti, közöljük azért abból a következő szép részletet: «A családi élet virágzása, mint a nyilvános élet virágzásának alapja s föltétele legelső sorban attól függ: hivatási kötelességeit mennyire képes betölteni, s mint tölti be a családban a nő. Hivatásánál és természeti tulajdonainál fogva egyaránt s annyira e kötelességekre s belső házi körére van a nő utalva, hogy ha ezen kívül áll, mintegy önmagától vált meg. Nevezetes egy jelenség azért, hogy épen ezt a természeti hatáskört az ezen idők szerint oly sok más irányban sorakozó nővilág tényleg szűknek, korlátoltnak érzi, úgy, hogy méltó kérdést tennünk: szűk-e hát igazán? Korlátolt-e, szűk-e az a cselekvéskör, melyben az emberi kebel minden erősebb és tisztább érzéseit, legbensőbb élményeit és viszont a nőnek sok és mindennél súlyosabb áldozatait és csodálatra méltó szolgálatait zárja magában? Szakadatlan, noha nagyrészt szembe is alig ötlő foglalkozásai közben tetteket halmozhat s halmoz ő itt tettekre, melyek erkölcsi tartalmukra nézve sokszor a férj összes tevékenységét maguk mögött hagyják. Hiszen, hogy egyébről hallgassak, e kicsinyke körben rakja le a nő, az anya azon ragyogó tetteknek is alapjait, melyeknek dicsőségével egykor gyermeke a félvilágot betölti . . . . . Épen ezért kell, hogy e hivatására is megfelelő erővel és tulajdonokkal szereljük őt fel. S erre bizony elégtelen a nőnevelésnek mai, legtöbbnyire az ismeretek tömkelegébe bonyolító, de a hivatásszerűeket jobbadán mellőző életgyakorlatiatlan üres pompája. Első sorban kétségkívül csak a szintén hivatásszerűen képzett s női erényekkel díszlő anya nevelhetne, már példájával is legáldottabban;

de hatalmas alapjait rakhatná a boldog házaséletnek a szorosan női hivatásra előkészítő iskolázás is, melynek t. i. a nemes női szív- és kedélyélet, a tiszta emelkedett érzés, meg gondolkozásmód, és mindenekfölött a hitélet, a vallásos érzület, a szigorú erkölcsök fejlesztése, s végre a hármas női küldetésnek megfelelő elmélet s gyakorlat ismertetése előbb gondja, mint a sokat-tudás és a társas-símaság. Az ismereteknek halmaza és különfélesége, s a megjelenésnek még oly nemes készsége által sincs itt a szükséges elérve. Egy kissé mélyebbre kell itten szántani: a legbensőbb embert kell a serdülő nőben fölkeresni, szívét-lelkét mintegy kibővíteni, fölemelni, a hagyományos előítéletekből kioldozni . . . »

Z. J.

*

MAGYAR-FRANCZIA IRODALMI SEGÉDKÖNYV. Iskolai és magánhasználatra. Irta *Szaváry Antal*. 230 lap. Ára 1 frt 20 kr.

E művecske jól összeválogatott olvasmányokat tartalmaz, magyar és franczia szöveggel. Belőle a magyar — a mellette levő pontos franczia szövegből — francziául, a franczia viszont magyarul tanulhat. Tudva, mily fontos valamely nyelv tanulásánál az olvasmányok helyes megválasztása és megértése, a könyvecskének az iskolában, mint a magánhasználatban való használhatóságát el kell ismernünk, természetesen azok részére, kik a kezdet nehézségein már túl vannak. Szaváry Antal, kinek neve nem ismeretlen a nyelvtanítással foglalkozók előtt, mert már több kiadásban jelentek meg angol, olasz és franczia nyelven írt «társalgási gyakorlatai», jelen műve kiadásával a tanítási czélon kívül még jótékonysági czélt is akart elérni. A tiszta jövedelmet ugyanis a *győri nőipariskola* javára ajánlotta fel. Már e tekintetből is ajánljuk e művecskét mindazok figyelmébe, kik magukat a franczia nyelvben tovább képezni akarják. Tanintézeteknek a füzeteket elárúsító győri nőipariskola jelentékeny jutalékot ad, a mennyiben a könyvet 1 frtért számítja azoknak, kik azt legalább 25 példányban rendelik meg.

*

A FRANCZIA KÖZÉPISKOLÁK MÚLTJA ÉS JELENE. Irta *D. Fináczy Ernő*, m. kir. gymnáziumi igazgató. Budapest 1890. Lampel Róbert kiadása. 265 nagy 8-r. lap. Ára 1 frt 80 kr.

Ámbár e mű csak a középiskolák ügyeivel foglalkozik, tárgyánál is tárgyalási módjánál fogva is nyíltan számot tarthat minden művelt olvasó figyelmére, de főként azokéra, kik a pedagógia története és pedagógiai elvek jelen alakulásai iránt érdeklődnek. Mert «a pedagógia legelemibb

kédései ép úgy, mint a tanügyi politika legbonyolúltabb problemái kivétel nélkül mind felmerültek e művelt ' nagy nemzet oktatásügyében. Gazdag anyag ez az elmélet emberének és becses tanulság azoknak, kik akár az iskolai adminisztrácziő, akár a gyakorlati tanítás mindennapi munkájára hívatvák». Hogy e gazdag és változatos pedagógiai fejlődést megismertethesse, szerző művét a franczia középiskolák múltjának ismertetésére is kiterjesztette, s e czélból áttanulmányozta az idevágó irodalom legjobb forrásmunkáit. Az iskolák jelen állapotának ismertetésénél azon benyomásokat igyekszik szerző híven visszaadni, melyeket az iskola tanulmányozásánál a helyszínén szerzett. Bőven tárgyalja a tanítás módszerét, melyet az egyes iskoláknál alkalmaznak s mely az iskola életében fődolog. S épen a methodikus részek e nagyobb terjedelménél fogva reméli szerző, hogy műve nem csak a középiskolák, hanem más intézetek tanárait is érdekelni fogja. Hiszszük, hogy szerzőnek e reménye nem alaptalan, mert e tanulságos munka a nagyobb elterjedést valóban megérdemli.

*

Újabban megjelentek és szerkesztőségünknek beküldettek a következő művek:

1. TERMÉSZETTUDOMÁNYI OLVASMÁNYOK. Szerkesztették *Hankó Vilmos* és *Szterényi Hugó*. Budapest 1890. Lampel Róbert kiadása. 247 nagy 8-r. lap. Ára 2 frt.

Az érdekes mű a következő értekezéseket tartalmazza: 1. A levegőről. Fodor József. 2. A magas hegyek életéről. Paszlavszky József. 3. Ha majd a kőszén elfogy. Szily Kálmán. 4. A pók szövése és fonása a természet háztartásában. Hermann Ottó. 5. Az anyag megmaradása. Lengyel Béla. 6. Az állatok színéről. Entz Géza. 7. A szén körútja a természetben. Kossutány Tamás. 8. A léghajózásról. Klupathy Jenő. 9. A tenger mélységeinek élétéről. Őrley László. 10. A mérgek használata. Hankó Vilmos. 11. A petroleumról. Szterényi Hugó. 12. A bambuszról. Ifj. Jankó János. 13. A robbanó anyagokról. Hankó Vilmos. 14. A grafitról. Szterényi Hugó. 15. A czukorról. Hankó Vilmos. 16. Sárkányok. Szterényi Hugó. 17. A fűtésről. Hankó Vilmos.

2. AZ EGYSZERŰ ÉS KETTŐS KÖNYVVITEL TANKÖNYVE. Középkereskedelmi iskolák és akadémiák részére. Irta *Bun Samu*. Második bővített kiadás. Lampel Róbert. Budapest. Nagy 8. r. 320 l. Ára 2 frt.

3. TERMÉSZETRAJZ ELEMEI. Első rész állattan. Polgári fiú- és leányiskolák, valamint felsőbb leányiskolák használatára. Irta *Pap János*. Hetedik, lényegében változatlan kiadás.

4. ALAK- ÉS MÉRTAN. Polgári leányiskolák és tanitóképezdék számára. Irta *Majer Miksa*. Az új tanterv alapján átdolgozta és bővítette *Zettner Ede*, fővárosi polgári iskolai tanár. IV. javított és bővített kiadás. Ára 80 kr. Budapest 1890. Lampel Róbert kiadása.

5. A HIVATÁS ÁLDOZATA. Történeti rajz a magyar néptanitók jelenéből. Egy kötet. Irta *Gáti Győző*. Kiadja a Magy. Pæd. Szemle szerkesztője Glatz György, budapesti közs. tanító.

6. A Franklin-társulat kiadásában és *Gyulay Pál* szerkesztésében megjelenő «OLCSÓ KÖNYVTÁR» következő füzeteit vettük: *Ulána*. Beszély. Irta *Krasewszki J. Ignácz*. A «*Csikós*». Eredeti népszínmű. Irta *Szigligeti Ede*. *Az örökség*. Beszély. Irta *Sandeau Gyula*. *A nagy Galeotto*. Dráma. Irta *Echegaray József*. *Paskal gondolatai*. Ford. *Beri Gyula*.

BEUST ÉS ANDRÁSSY. 1870 és 1871-ben. Irta *Kónyi Manó*. — *Deák Ferenczneк* az 1861-dik évi országgyűléstől elfogadott két fölirata. Közli *Kónyi Manó*.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET» VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Huszonnegyedik közlemény.)*

A *20806.* sz íven. Gyüjtő Luzsenszky Amália. Redlich Pálné 1 frt. Lederer Józsefné 1 frt. Weinberger Antal 1 frt. N. N. 50 kr. Mütter Ferenczné 1 frt. Jakab Lipót 1 frt. Schwartzné 1 frt. Luzsenszky Amália 2 frt 50 kr. *Összesen 9 frt.*

Az *1535.* sz. íven. Schwendtner Gizella *1 frt.*

Az *1658.* sz. íven. Dolenecz József *2 frt.*

Az *1749.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Glaser Marcell. Auer Béla 2 frt. Stern Miksáné 2 frt. Fischer Győző 2 frt. Bischitz Artur 2 frt. Ungár Dezsőné 2 frt. Dr Glaser Marcell 2 frt. *Összesen 12 frt.*

Az *1750.* sz. íven. Gyüjtő: György Aladár. Jakab Mária 2 frt. Petz Emma 2 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *1381.* sz. íven. Gyüjtő: Nagy Géza. Nagy Géza 1 frt. Schödl 20 kr. Thury Ákos 20 kr. Morenda János 40 kr. Strauss István 20 kr. Meviczky 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

Az *5382.* sz. íven. Gyüjtő: Nagyné Csorba Mária. Herepesi Kata 2 frt. Somssich Andorné 10 frt. Nagy Ödön 2 frt. Nagyné Csorba Mária 2 frt. *Összesen 16 frt.*

A *13097.* sz. íven. Gyüjtő: Lengyel Elsa. Fülöp Mihályné 1 frt. Cseresnyésné 1 frt. Fischer Manóné 1 frt. Rosz Irma 1 frt. Kenesseyné 1 frt. Kuthy Mátyásné 1 frt. Szőke Ignáczné 1 frt. Pekárdy Gézáné 1 frt 50 kr. Komjathy 1 frt. Koller Sándorné 1 frt. Seefranz Józsefné 1 frt. *Összesen 11 frt 50 kr.*

A *944.* sz. íven. Léderer Ábrahám *2 frt.*

A *440.* sz. íven. Weisz Berthold és neje *4 frt.*

Az *584.* sz. íven. Ormódy Vilmos és neje *4 frt.*

Egy számozatlan íven. Petz Armin *1 frt.*

A *3936.* sz. íven. Gyüjtő: Mednyánszky János. Rizner Lajos 50 kr. Kürty Rezső 50 kr. Zsengey Anna 50 kr. Nagy Sándor 50 kr. Matyasovics Irma 50 kr. Málik Irma 50 kr. Halus Etel 50 kr. Tekula János 50 kr.

* A megelőző közleményeket lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1887, 1888, 1889 és 1890. évfolyamaiban.

Bocsek György 50 kr. Nevoral Gusztáv 30 kr. Hainrich Béla 30 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

A *7131.* sz. íven. Swoboda Ilona *2 frt.*

A *6894.* sz. íven. Gyüjtő: Rózsavölgyi Paulin. Rózsavölgyi Antal 50 kr. Rózsavölgyi Paulin 2 frt. Szentgyörgyi Dezsőné 50 kr. *Összesen 3 forint.*

A *17773.* sz. íven. Veréczy Lajos *1 frt.*

A *239.* sz. íven. Gyüjtő: Ibrányi Mihály. Kuli Géza 1 frt. Molnár Lajos 1 frt. Farkas Zoltán 1 frt. Máriássy Gyula 1 frt. Marton Anna 1 frt. Bornemisza Anna 1 frt. Lukács Gézáné 1 frt. Somorjay Jánosné 1 frt. Madarász Dezső 1 frt. Máriássy László 1 frt. *Osszesen 10 frt.*

A *6951.* sz. íven. Zibay Samúné *1 frt.*

A *6815.* sz. íven. Gyüjtő: Radosch Józsefné. Szlics Ida 20 kr. Stromfeld Margit 40 kr. Stockinger Laura 10 kr. Veiszberger Róza 14 kr. N. N. 16 kr. *Összesen 1 frt.*

A *13784.* sz. íven. Gyüjtő: Ujhelyi Blanka. Ujhelyi Blanka 1 frt. Ujhelyi Bálintné 1 frt. Batizi Endréné 1 frt. *Összesen 3 frt.*

A *9255.* sz. íven. Gyüjtő: Reich Mór. Váradi Zsigmond 30 kr. Rózavitz Zsigmond 30 kr. Schweiczer Ignáczné 30 kr. Lederer Izráel 30 kr. Lederer A. 30 kr. Bernátoky Béla 20 kr. Feuer Lajos 30 kr. Glanz A. 30 kr. N. N. 30 kr. Rosauer Mór 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. Ungár Rudolf 40 kr. Grünfeld Lipót 20 kr. *Összesen 3 frt 90 kr.*

A *9228.* sz. íven. Ráffay János *1 frt.*

A *7284.* sz. íven. Gyüjtő: Tattay Irén. N. N. 1 frt. Dr. Stier 20 kr. Tallay Nándor 1 frt. Bertalaffy Berta 40 kr. Reitermann Szerafin 50 kr. Müllner Ignácz 1 frt. P. Method 50 kr. Tattay Irén 5 frt. *Összesen 9 frt 60 krajczár.*

A *9744.* sz. íven. Vámossy Mihály *1 frt.*

A *8967.* sz. íven. Mendlik Ferencz *5 frt.*

A *485.* sz. íven. Artnoldy János 30 kr. Szabó György 20 kr. *Összesen 50 kr.*

A *7478.* sz. íven. Vitán Vilma *1 frt.*

A *10303.* sz. íven. Rivép Bálint *10 frt.*

A *19146.* sz. íven. Gyüjtő: Halász Sarolta. Vende Sománé 2 frt. Halász Sarolta 2 frt. Csepcsényi Etelka 2 frt. *Összesen 6 frt.*

A *444.* sz. íven. Gyüjtő: Hatvani Deutsch Sándor. Deutsch Sándor 2 frt. Deutsch József 2 frt. *Összesen 4 frt.*

A *445.* sz. íven. Gyüjtő: Hatvani Deutsch Bernát. Deutsch Bernát 2 frt. Deutsch Laura 2 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *508.* sz. íven. Dr. Terner Adolf *1 frt.*

A *6772.* sz. íven. Pomucz Kamacsay Erzsébet 50 kr. Hoszlényi Józsefné 50 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *571.* sz. íven. Gyüjtő: Dérczy Ferencz. Dérczy Pál 5 frt. Darvay Paulina 2 frt. Borsódy József 1 frt. Farkas Feri 1 frt. Jánosy Géza 1 frt. Baross István 1 frt. Monszgart Gyula 1 frt. Pethe Józsefné 50 kr. Bukovinszky 50 kr. Fejér Sándor 50 kr. Nábráczky József 50 kr. *Összesen 14 forint.*

A *9555.* sz. íven. Gyüjtő: Éderné Böhm Lujza. Antal Szilvia 10 kr. Gábor Mária 10 kr. Weiszlai Szerén 20 kr. N. N. 10 kr. Kommer 20 kr. Grüner Lina 10 kr. Weiszglaz Szeréna 10 kr. Weissglaz Laura 40 kr.

Belényesi Ilona 20 kr. N. N. 20 kr. Poinár Anna 10 kr. Fleischer Czeczil 10 kr. Bakó Margit 20 kr. Odróbinyak R. 20 kr. Farkas Mari 20 kr. Buteanu Ilona 20 kr. Groszberg Regina 5 kr. Kaffka Irén 20 kr. Benedek Margit 30 kr. Éderné Lujza 75 kr. *Összesen 4 frt.*

A *957.* sz. íven. Gróf Almássy Kálmánné *20 frt.*

A *188.* sz. íven. Gyüjtő: Szabath Henrietta. Szabath Henrietta 2 frt. Mayer Salamon 2 frt. Mayer Károly 1 frt. Mayer József 1 frt. Posenheim Miksa 1 frt. Mayer Sámuel 2 frt. Mayer Berta 50 kr. Mayer Juliska 10 kr. Mayer Ilonka 10 kr. *Összesen 9 frt 70 kr.*

A *29.* sz. íven. Báró Kalkhof Emilné *2 frt.*

A *153.* sz. íven. Gyüjtő: Fritz József. N. Gyula 1 frt. Viola Ödön 1 frt. Dr. Török 1 frt. Dr. Schleiffer Ede 1 frt. N. N. 1 frt. W. Ödön 1 frt. *Összesen 6 frt.*

A *24.* sz. íven. Póka Károly *40 kr.*

Az *526.* sz. íven. Harkányi Frigyes *50 frt.*

Az *560.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Schafarzik Ferencz. Szontagh Tamás 1 frt. Pethő Gyula 1 frt. S. S. 50 kr. Dr. Schafarzik Ferencz 1 frt 50 kr. *Összesen 4 frt.*

A *6681.* sz. íven. Gyüjtő: Pap Mária. Magyary Gézáné 2 frt. Pap Mária 2 frt. Pap Aurél 2 frt. Páll Rózsika 2 frt. Marschalkó Samúné 2 frt. Koch Antal 2 frt. Kőrösi János 2 frt. *Összesen 14 frt.*

A *389.* sz. íven. Gyüjtő: Kriza Ákos. Kriza Ákos 2 frt. Győri Bálint 50 kr. Czermus Gábor 50 kr. Fráter Pál 1 frt. Révész Kálmán 50 kr. Ujváry Mihály 50 kr. Grup Ödön 1 frt. Fábri Ferencz 50 kr. Kerekes Gyula 50 kr. Mersich Géza 20 kr. Ványi László 20 kr. Ricska Leo 50 kr. Murger György 50 kr. Wieder József 50 kr. Ragályi Lőrincz 50 kr. *Összesen 9 frt 40 kr.*

Az *521.* sz. íven. Gyüjtő: Zsadányi Almásy Ede. Almásy Ede 20 frt. Inkey Mária 20 frt. Fáy Irma 5 frt. *Összesen 45 frt.*

A *221.* sz. íven. Buday Zádor *1 frt.*

A *222.* sz. íven. Katona Béla *1 frt.*

Az *541.* sz. íven. Forinyák Gyula *5 frt.*

A *7399.* sz. íven. Schäffer Mari 40 kr. Josefa 10 kr. Lajos 10 kr. György 40 kr. Wissinger Olga 20 kr. *Összesen 1 frt 20 kr.*

A *9380.* sz. íven. Spotkovszky Károly *1 frt.*

A *105.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Strem Tódor. Trampics Mari 50 kr. Grünwald M. 50 kr. Friedrich F. 50 kr. Strem Tódor 1 frt. Klein Julia 50 kr. *Összesen 3 frt.*

A *2291.* sz. íven. Gyüjtő: Bernáth Béláné. Nikolics bárónő 6 frt. Wurzián Nelli 2 frt. Baich Johanna 5 frt. Stetina Józsefné 3 frt. Bernáth 1 frt. Bernáthné 1 frt. Kalina gyerekek 2 frt. *Összesen 20 frt.*

A *10914.* sz. íven. Grimm G. *2 frt.*

A *10893.* sz. íven. Goszleth István 2 frt. Goszleth Istvánné 2 frt. *Összesen 4 frt.*

A *422.* sz. íven. Gyüjtő: Horváth Dénes. Horváth Dénes 1 frt. Horváth Dénesné 50 kr. Szíjártó Terike 50 kr. Kovács József 1 frt. Áldor Adolfné 1 frt. Roón Samuné 1 frt. Jelinek Rozália 50 kr. N. N. 1 frt. Serly Gusztávné 1 frt. Saager Károly 1 frt. Wagner István 1 frt. Wagner Ida 1 frt. *Összesen 10 frt 50 kr.*

A *15336.* sz. íven. Beliczay Béla *2 frt.*

A *781.* sz. íven. Sikorszky Endre *2 frt.*

A *646.* sz. íven. Tőry Gusztáv *1 frt.*

A *884.* sz. íven. Gyüjtő: Berta Ilona. Tocsek Helén 2 frt. Liber Etelka 2 frt. Höpner Erzsi 2 frt. Steinitzer Vilma 2 frt. Csukás Béniné 2 frt. Ballagi Aladár 2 frt. Rhorer Betti 3 frt. Steltz Mária 2 frt. *Összesen 17 forint.*

A *19579.* sz. íven. Bathy Gedeon *2 frt.*

A *798.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Kul Gábor. Dr. Kul Gábor 1 frt. Gottlieb Salamon 1 frt. N. N. 50 kr. Kókay János 50 kr. N N. 50 kr. Heimann 50 kr. N. N. 20 kr. Látó János 20 kr. Hets 50 kr. N. N. 25 kr. Ivelits Dál 20 kr. Sz. József 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 22 kr. N. N. 20 kr. N. N. 2 kr. N. N. 1 kr. N. N. 50 kr. Kiss János 50 kr. Matyovszky Mari 50 kr. *Összesen 7 frt 50 kr.*

A *849.* sz. íven. Gyüjtő: Galambos Károly. Galambos Károly 1 frt. Eötvös Sándor 50 kr. Pap Gusztáv 30 kr. Varga László 20 kr. Péczely Ferencz 20 kr. Horváth István 50 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

A *12267.* sz. íven. Pasztorek István 30 kr. Martiny János 30 kr. Vinhai Andor 20 kr. *Összesen 80 kr.*

A *808.* sz. íven. Gyüjtő: Sándor Géza. Sándor Géza 3 frt. Kankovics Jenő 1 frt. *Összesen 4 frt.*

A *807.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Huszár Sándor. Dr. Dobi Imre 40 kr. Somorjay Károly 50 kr. Jobszt Béla 40 kr. Mesterházy Károly 40 kr. Dr. Porges Miksa 50 kr. Glazer Lajos 50 kr. Bazetzky Árpád 50 kr. Köhler Norbert 50 kr. Peitler Imre 50 kr. Kletzár Lajos 50 kr. Dr. Lammer Károly 50 kr. Bodó Aladár 37 kr. Dr. Tolnay Géza 50 kr. N. N. 50 kr. S. S. 20 kr. Huszár Sándor 1 frt 23 kr. *Összesen 8 frt.*

A *993.* sz. íven. Gyüjtő: Göbel János György. Göbel János György 2 frt. Hauptmann Anna 2 frt. Szladits Ilona 2 frt. *Összesen 6 frt.*

A *887.* sz. íven. Girókuthy Ferenczné *5 frt.*

A *731.* sz. íven. Gyüjtő: Répászky Béla. Glósz Károlyné 1 frt. Répászky Béla 3 frt. *Összesen 4 frt.*

A *6800.* sz. íven. Purjesz Eugénia *50 kr.*

Az *1725.* sz. íven. Gyüjtő: Gööz Józsefné. Gööz Józsefné és családja 10 frt. Gööz Józsefné 2 frt. *Összesen 12 frt.*

A *917.* sz. íven. Todoreszku Pálné *2 frt.*

Az *1269.* sz. íven. Gyüjtő: Csia Ignácz. Boma Irén 1 frt. Egy fösvény 20 kr. Egy második fösvény 30 kr. Fritz Pálné 1 frt. Szabóné 50 kr. Cs. E. 30 kr. T. M. 20 kr. Jákó Gyuláné 1 frt. Miskovits Istvánné 50 kr. Gyula 30 kr. *Összesen 5 frt 30 kr.*

Az *5216.* sz. íven. Gyüjtő: Bajnóczyné Emerika. Bajnóczyné 50 kr. Bajnóczy Károly 50 kr. Engel Tivadar 50 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Az *1782.* sz. íven. Gyüjtő: Jeszenszky Etel. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Fischer Miklósné 1 frt. Kolba Zsófi 5 frt. Jendrassik Miksáné 2 frt. Jautner Vilma 2 frt. Glós Eugenia 2 frt. Heyszl Ilona 3 frt. Melczer Mari 1 frt. Neubauer Vilma 1 frt. Kostadlik István 3 frt. W. Gotthard 2 frt. Armande Guhr 2 frt. Prantner Tekla 1 frt. Flutsch Emma 2 frt. Windt Clotild 1 frt. Jankovich Anna 1 frt. Bobory 2 frt. Schlesinger Manó 1 frt. *Összesen 32 frt 40 kr.*

A *282.* sz. íven. Dr. Kézmárszky Tivadar *5 frt.*

A *916.* sz. íven. Gyüjtő: Özv. Székács Józsefné. Székács Józsefné

5 frt. Székács Lajos 5 frt. Székács Pál 5 frt. Székács István 5 frt. Székács József 5 frt. Székács János 1 frt. Székács József 1 frt. Székács Pál 1 frt. Tavaszi János 1 frt. Miskolczyné 1 frt. Kovács János 1 frt. N. N. 1 frt. Jármay Hermin 2 frt. Schertl Ida 2 frt. Schertl Róza 2 frt. Ritter János 1 frt. Harsányi Sándor 2 frt. Székács István 5 frt. Székács Béla 2 frt. Székács Józsefné 2 frt. *Összesen 50 frt.*

A *2981.* sz. íven. Kondor Gusztáv 2 frt. Kondor Józsa 2 frt. Kondor Sarolta 2 frt. *Összesen 6 frt.*

Az *1723.* sz. íven. Némethy Ignácz *2 frt.*

A *2103.* sz. íven. Gyüjtő: Nyiryné Vilma. Nyiryné Vilma 3 frt. N. N. 50 kr. Kovách Sarolta 1 frt. Leitner Friderika 50 kr. N. N. 1 frt. N. N. 1 frt. Fleischer Gyula 1 frt. Nyiry György 1 frt. *Összesen 9 frt.*

A *999.* sz. íven. Gyüjtő: Pásthy Károly. Fehér Matild 2 frt. Bátky Emi 2 frt. Szalai Pálné 2 frt. Márk Ilona 2 frt. Kressák Ida 2 frt. Vajkay Kornél 2 frt. Révay Lászlóné 2 frt. Báró Ádámné 2 frt. Tényffy Vilma 2 frt. *Összesen 18 frt.*

Az *501.* sz. íven. Gyüjtő: Balogh József. Balogh Józsefné 1 frt. Prileszki Pálné 50 kr. Petró Ferenczné 50 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. Gedeon Márton 1 frt. Szucsán 50 kr. N. N. 50 kr. Mari Béla 50 kr. Bogáry Jenő 30 kr. Fux 50 kr. Kaufmann Samu 1 frt. Kaufmann Simon 1 frt. Hállay Ferenczné 1 frt. Korb Jánosné 1 frt. *Összesen 10 frt.*

Az *1659.* sz. íven. St. M. *1 frt.*

Az *1088.* sz. íven. Kanitz Ignáczné *7 frt.*

A *11215.* sz. íven. Kunz József és Társa *2 frt.*

A *11581.* sz. íven. Révai Samú *2 frt.*

A *929.* sz. íven. Gyüjtő: Falk Zsigmond. Müller Vilmos 2 frt. Adler Lajos 2 frt. Grimbaum Miksa 5 frt. Falk Zsigmond 2 frt. *Összesen 11 frt.*

A *8782.* sz. íven. Lichtenegger Győző *1 frt.*

A *983.* sz. íven. Gyüjtő: Speidl Berta. Wissinger Olga 2 frt. Czeglédi Teréz 2 frt. Steiner Szidonia 1 frt 50 kr. Speidl Berta 2 frt. *Összesen 7 frt 50 krajczár.*

A *987.* sz. íven. Gyüjtő: Tomor Róza. Sylva Tarouca grófnő 3 frt. Széchényi grófnő 2 frt. Pintér Ilona 2 frt. Tomor Róza 2 frt. Hübner Adél 1 frt. *Összesen 10 frt.*

Az *1377.* sz. íven. Gyüjtő: Petróczy Vincze. Petróczy Vincze 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 50 kr. Schödl 50 kr. Pogány Béla 30 kr. Szénássy 1 frt. Fligel 30 kr. Tóth Kálmán 30 kr. Tamásy 30 kr. Ebenführer 20 kr. Török Gyula 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 7 frt.*

Az *1378.* sz. íven. Deák Sándor *30 kr.*

A *899.* sz. íven. Gyüjtő: Leypold Cornélné. Bárdossy Mihály 2 frt. Orosz Ilona 1 frt. N. N. 1 frt. Schlick Gyuláné 1 frt. Pichler Sándorné 2 frt. *Összesen 7 frt.*

Az *1011.* sz. íven. Hewlicska Felixné *3 frt.*

A *9432.* sz. íven. Gyüjtő: Dr. Szalkay Gyula. Szalkay Gyula 2 frt. B. Zs. 20 kr. P. L. 20 kr. K. M. 20 kr. H. V. 20 kr. V. K. 20 kr. Cs. L. 20 kr. R. Gy. 20 kr. *Összesen 3 frt 40 kr.*

A *886.* sz. íven. Gyüjtő: Berta Ilona. Hlatky Jánosné 2 frt. Margitka 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 50 kr. A. B. 50 kr. N. N. 1 frt. N. N. 50 kr. Weisz Lipót 2 frt. *Összesen 8 frt 50 kr.*

Az *1604.* sz. íven. Gyüjtő: Rada Ilona. Rada Ilona 2 frt. Maywald Matild 2 frt. Král Lászlóné 2 frt. *Összesen 6 frt.*

Az *1547.* és *7010.* sz. íven. Gyüjtő: Szabó Ilka. Szabó Ilona 2 frt. Vogronics Antal 5 frt. Devics József 3 frt. Tallián László 5 frt. Fejérvári 2 frt. Pataky 1 frt. Szalay 1 frt. Kemenes 1 frt. Pribék 5 frt. *Összesen 25 forint.*

A *5894.* sz. íven. Gyüjtő: Illy Emma. Csanády Gusztávné 1 frt. Reichl Karolin 1 frt Giber Józsefné 1 frt. Gyarmathy Lajosné 1 frt. Lendvayné 30 kr. Illy Emma 30 kr. *Összesen 5 frt.*

A *21026.* sz. íven. Gyüjtő: Schréter Paula. Schréter Paula 2 frt. Rainer Olga 50 kr. Reiszperger 50 kr. *Összesen 3 frt.*

A *9916.* sz. íven. A solti ref. Egyházmegye *50 frt.*

A *115.* sz. íven. Gyüjtő: Palkovics István. Palkovics István 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Zsiga 10 kr. *Összesen 70 kr.*

A *981.* sz. íven. Beleznay Erzsébet *2 frt.*

A *942.* sz. íven. Gyüjtő: Boldizsár Piroska. Szabó Anna 2 frt. Devecska Irma 2 frt. Farkasné Jolán 2 frt. Pollak Karolin 2 frt. Fiedlerné Ilona 2 frt. Ebenführer Gizella 2 frt. Zaremba Gabriella 2 frt. Oheroly János 5 frt. *Összesen 19 frt.*

A *923.* sz. íven. Gyüjtő: Radnay Izabella. Berta Vilma 3 frt. Dr. Warga László 2 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *1813.* sz. íven. Gyüjtő: Halász Sarolta. Michalich Ilona 2 frt. Kozmata Ferenczné 2 frt. Röser Lili 2 frt. Hirschler Mária 2 frt. *Összesen 8 frt.*

A *956.* sz. íven. Dr. Verédy Károly *2 frt.*

Az *1812.* és *1815.* sz. íven. Gyüjtő: Seltenreich Emma. Seltenreich Emma 2 frt. Torkos Etelka 2 frt. Torkos Gizella 2 frt. Dr. Fodor Pál 2 frt. Horváth László 2 frt. Kenyeresy Mária 2 frt. Wildner Alajos 2 frt. Ulmann Janka 2 frt. *Összesen 16 frt.*

A *2289.* sz. íven. Frimm Jakab *2 frt.*

Az *1437.* sz. íven. Gyüjtő: Karkis Istvánné. Karkis Kornél 20 kr. Karkis Malvin 20 kr. Lorencz Adél 10 kr. Komlóssy Lajosné 10 kr. Farkas Oszkár 10 kr. Schwetz Katalin 10 kr. Csehál Anna 10 kr. Sárkány 10 kr. Kápolnay Gyula 10 kr. Szahota Mihály 20 kr. Novák 10 kr. N. N. 20 kr. Czike Imre 10 kr. Spertl György 10 kr. Bacher 10 kr. Ost Adolfné 40 kr. Gabrovitz Irén 30 kr. Peck Paula 40 kr. Császár Gizella 40 kr. Boday Jánosné 20 kr. *Összesen 3 frt 60 kr.*

A *2353.* sz. íven. Gyüjtő: Breuer Ottó 1 frt. Lachhoffer József 50 kr. Krompacher János 50 kr. *Összesen 2 frt.*

A *766.* sz. íven. Csabai Uj Mihály *1 frt.*

Az *1461.* sz. íven. Sauersitz Péterné *2 frt.*